

# Kaznena djela protiv časti i ugleda u hrvatskom kaznenom pravu

UDK 343.63  
342.565.2

## Sažetak

Kaznena djela klevete, uvrede, iznošenja osobnih i obiteljskih prilika, te predbacivanja kaznenog djela bit će u ovom djelu obrađena od samog pojmovnog određenja pa do razmatranja istih u svjetlu antinomije slobode izražavanja, mišljenja i prava na privatnost. U nastojanju da se u krajnjoj mogućoj mjeri reducira kaznenopravna odgovornost novinara za ova kaznena djela i praktički dekriminalizira «novinarska kleveta», te omogućuje maksimalne medijske slobode, izvršene su brojne izmjene i dopune Kaznenog zakona, a sve u skladu s Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja je i sama dio unutarnjeg poretka RH. Stoga bi se moglo reći za pozitivno ustavno, civilno i kazneno zakonodavstvo RH da je u skladu sa svjetskim demokratskim standardima te da predstavlja preduvjet informiranja javnosti o svim društveno važnim pitanjima, uz mogućnost i potrebu izmjena i dopuna koje se u stručnoj javnosti predlažu, a vezana su za zaštitu privatnosti pojedinca i slobode izražavanja.

*Ključne riječi: kleveta, mediji, privatnost, čast, ugled*

## I. Uvod

Kaznena djela protiv časti i ugleda, koja će biti obrađena u ovom radu, predstavljaju zbog svoje kompleksnosti vrlo složena kaznena djela- to su djela uperena protiv elementarnih prava, ona znače negiranje ljudskih kvaliteta, odricanje osnovnih pretpostavki za nesmetano izvršavanje socijalnih funkcija. Iako po zapriječenoj kazni spadaju u *lakša kaznena djela*, zbog pojačanog interesa javnosti u predmetima gdje se kao stranke pojavljuju osobe koje sudjeluju u obavljanju javnih djelatnosti (politika, sport, kultura i dr.), njihovo značenje u našem kaznenom pravu veće je od velikog broja drugih kaznenih djela. Njihovo značenje je veće, odnosno značenje bavljenja ovom temom, imamo li u vidu i porast, osobito nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, broja kaznenih djela povodom privatnih tužbi pokrenutih zbog kaznenih djela *uvrede* (čl.199. KZ), *klevete* (čl. 200. KZ), *iznošenja osobnih i obiteljskih prilika* (čl. 201. KZ) , te *predbacivanje kaznenog djela* (čl. 202. KZ) Ova tema je posebno aktualna i zbog brojnih izmjena i dopuna Kaznenog zakona, a ponajviše koje se tiču «novinarske klevete», koja je bila uzrok i žučnih rasprava u znanstvenoj i stručnoj literaturi.

Imajući u vidu kompleksnost, a time i zanimljivost, ove skupine kaznenih djela, osobito kaznenog djela klevete, nastojat ću u ovom djelu sagledati neka pitanja koja neminovno sadrže ova kaznena djela. Među najzanimljivijim pitanjima je dakako pitanje antinomije, tako značajne, slobode izražavanja mišljenja i prava na čast i ugled. U svezi s time i pitanje koliko je ograničenje slobode izražavanja radi zaštite ugleda i časti u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu sukladno pravnim standardima demokratskih zemalja.

Među zanimljivijim pitanjima, pogotovo u očima javnosti, biti će i pitanje kažnjavanja novinara za kaznena djela protiv časti i ugleda. Ovim pitanjem ću se nastojati što više pozabaviti imajući u vidu značajno povećanje kaznenih djela učinjenih putem tiska nakon osamostaljenja Republike Hrvatske te brojne promjene zakonodavstva u ovoj materiji uzrokovanoj ponajviše stručnom i znanstvenom raspravom o položaju novinara u demokratskom društvu. Prije svega naglasak ću staviti na promjene KZ u pogledu isključenja protupravnosti (čl.203), te mogućim *de lege ferenda* promjenama.

Dakako, pokušat ću pojasniti značenje svake zakonske odredbe ove glave Kaznenog zakona, nastojeći ih pojasniti s teoretske strane i naravno, praktične- sudska praksa imala je utjecaj na uobličene teoretskih postavki kod ovih kaznenih djela, što je i neizbježno ukoliko se neki problem želi sagledati na odgovarajući način; suradnja teorije i prakse u takvim situacijama je nužna.

## II. Općenito o kaznenim djelima protiv časti i ugleda

### 1. Čast i ugled kao zaštitni objekti

Pojmovi časti i ugleda predmet su brojnih teorijskih sporova. To će postati jasnije kad obradimo odnos slobode izražavanja, kao jedan od temeljnih načela svakog demokratskog društva, i zaštite časti i ugleda, jer će doći do izražaja da ako pojmove čast i ugled definiramo šire, sloboda izražavanja će biti ograničena u većoj mjeri i obrnuto, definiramo li ih uže, dat ćemo veći prostor slobodi izražavanja. Ovi pojmovi su razlogom brojnih teorijskih sporova i zbog toga što se ta dva dobra ne mogu oštro razgraničiti, niti jednostavno odrediti.

U rimskom pravu je uvreda (*iniuria*) počinjanje nekog objektivno protupravnog čina protiv nekog drugog, napad na pravom priznatu ličnost. To je obuhvaćalo kako sam napad na ugled pogođenog (*infamatio*), tako i napade na druga zaštićena dobra, kao što su tjelesni integritet, nepovredivost stana.<sup>1</sup>

Naš je zakon usvojio *dualistički pojam časti*, odnosno ima u vidu dva aspekta tog jedinstvenog zaštićenog dobra – čast u širem smislu je shvaćena kao:

- > *čast u užem smislu* - pravo svakog čovjeka na osobni osjećaj vrijednosti
- > *ugled* - pravo na priznanje ljudskog dostojanstva od strane drugih

Pri teorijskom određenju časti i ugleda moguća su dva temeljna poimanja: *faktičko* i *normativno*.

Pristalice faktičnog pojma časti i ugleda promatraju čast i ugled više kao socijalno-psihološki fenomen i temelje se na poštovanju koje postoji u zbilji. U tom slučaju čast je svijest o vlastitoj vrijednosti ili osjećaj vlastite vrijednosti, a ugled predodžba o vrijednosti što je grupa ima o pojedincu. No problem je u tome što subjektivni osjećaj vlastite vrijednosti može više ili manje odstupati od zbiljske vrijednosti, pa netko može sebe precijenjivati, a netko podcjenjivati. U nekim slučajevima, kao npr. kod djece i nekih duševnih bolesnika, taj osjećaj može sasvim izostati. Isto tako faktični ugled u društvu može biti neprimjereno dobar ili neprimjereno loš, stoga se u modernoj teoriji radije prihvaća nor-

<sup>1</sup> Horvatić, Šeparović i suradnici: Kazneno pravo (posebni dio), Zagreb, 1999., Masmedia, str. 220-240.

mativni pojam časti i ugleda. Polazi se od prava na dostojanstvo i na socijalno uvažavanje svakog čovjeka koje se zasniva na njegovom moralnom integritetu ili etičkoj ispravnosti s jedne strane i na njegovoj društvenoj vrijednosti ili koristi s druge strane. U praksi rješenje je u kombiniranju faktičnog i normativnog pojma časti i ugleda.<sup>2</sup>

U biti se pojmovi časti i ugleda temelje na faktičnim ocjenama u društvu. Ti pojmovi su relativni, određeni vremenom i prostorom, stoga podložni promjenama. Kada će postojati povreda, zavisit će od više okolnosti, primjerice s obzirom na funkcije, društveni položaj, uzrast, međusobni odnos pojedinaca, okolnosti djela, shvaćanje i običaje nekog kraja, senzibilitet pojedinca itd. Sve to može utjecati na stupanj i način zaštite časti i ugleda.

Čast je neodvojiva od ljudskog dostojanstva koje je osobno, kao čovjeka i kao člana društvene zajednice. Pravo je svakog građanina da svaka druga osoba u vanjskim odnosima poštuje njegovo osobno dostojanstvo i da ga tretira na način koji bi svjedočio omalovažavanju tog dostojanstva ili u želji da smanji ili ošteti njegov ugled u društvu, moralnu reputaciju i sl.<sup>3</sup>

## 2. Pojedina kaznena djela

Nakon napomena koje smo do sada iznijeli, koje su bile potrebne da bi se shvatio nastavak ovog rada, prikazat ćemo unutarnji raspored inkriminacija:

- UVREDA (čl. 199. KZ-a)
- KLEVETA ( čl. 200. KZ-a)
- IZNOŠENJE OSOBNIH OBITELJSKIH PRILIKA (čl. 201. KZ-a)
- PREDBACIVANJE KAZNENOG DJELA ( čl. 202. KZ-a)

Karakteristike svakog od nabrojanih kaznenih djela su: počinitelj kaznenog djela može biti svaka osoba, odnosno, to su *opća kaznena djela* ( delictum communium), to su *komisivni delikti*, odnosno radi se o činjenju, te se kod svakog djela ne kažnjava pokušaj.

### 2.1. Uvreda

Tko uvrijedi drugoga kažnjava se kazneno djelo uvrede. Kvalificiran oblik kaznenog djela je uvreda počinjena putem tiska, radija, televizije, pred više osoba , na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je uvreda postala pristupačnom većem broju osoba. Premda naš Kazneni zakon izbjegava definirati pojam uvrede, već samo propisuje «tko uvrijedi drugoga, kaznit će se..» , sudska praksa i pravna teorija suglasne su kako je uvreda svako očitovanje kojim se omalovažava osjećaj osobne vrijednosti ili izražava nepoštovanje ljudskog dostojanstva druge osobe.<sup>4</sup>

Uvreda je *namjerno* kazneno djelo protiv časti i ugleda koje se sastoji u izraženom ili pokazanom omalovažavanju druge osobe ili u nepoštivanju ljudskog dostojanstva. Sadržaj uvrede je u omalovažavanju, u negativnom sudu o vrijednosti drugoga. To mogu biti i činjenične tvrdnje, ako nisu neko drugo kazneno djelo, npr., neće se raditi o kleveti, premda je iznesena neka neistina, ako je to izneseno samo pred oštećenim.

<sup>2</sup> Novoselec, Petar: Kažnjavanje novinara za krivična djela protiv časti i ugleda, Pravni vjesnik 8 (1-4): str. 69-79, 1992.

<sup>3</sup> Usp: Horvatić, Šeparović... kao u bilj.1. str. 2.

<sup>4</sup> Marijan/ Kokić: 7. radionica: Novosti kod kaznenih djela protiv časti i ugleda, osobito kad su počinjena putem sredstva javnog priopćavanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (nadalje HLJKPP) , Zagreb, vol. 5, broj 1/1998, str. 209-210.

Razlikujemo:

- Uvreda *riječima* (*verbalna iniuria*) koja može biti izgovorena ili u pisanoj riječi. Ova može biti *pogrdna*- kad počinitelj kao samozvan organ cjelokupnosti u formi suda koji ne sadrži činjenice, koji nema supstance, na sugestivni način izjavljuje dojam o ličnosti drugoga. Ili *psovka*- kad počinitelj u formi suda bez razumnog sadržaja izjavljuje svoje nepovoljno mišljenje o društvenoj sposobnosti druge osobe.
- Uvreda *znacima* (*simbolična iniuria*) koja se izražava znakovima, crtanjem, proizvođenjem tonova. Radi se o takvim simboličkim činima koji ne moraju po sebi biti uvredljivi, već se njihov omalovažavajući značaj očituje iz konkretne situacije.
- Uvreda *djelom* ili *tvorna uvreda* (*realna iniuria*) koja postoji kad se ostvaruje djelovanjem na tijelo uvrijeđenog.

Za postojanje kaznenog djela uvrede mora se ispuniti još nekoliko uvjeta. Uvreda mora biti pripočena nekom, mora biti upućena određenoj osobi, koja ne mora biti poimenično spomenuta, ali mora barem toliko označena da se može utvrditi da se uvreda na nju odnosi. Uvreda postoji kad je uvredljiva izjava upućena onome na koga se uvreda odnosi, bez obzira je li još netko bio prisutan ili ne, a postoji i onda kad je uvredljiva izjava za određenu osobu upućena trećoj osobi. Dovoljno je da je uvredljivu izjavu saznala bilo koja osoba. Za razliku od klevete, dovoljno je da je za uvredu saznala i samo osoba na koju se odnosi. Dovoljno je da se njom izražava nepoštivanje tuđeg ljudskog dostojanstva. Je li neka izjava predstavlja uvredu, prosuđuje se po objektivnim kriterijima. Ocjenu donosi sud uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, osobito javno mnijenje, zatim običaje sredine u kojoj se djelo dogodilo.

U stavku 3. čl.199. KZ-a predviđena je *fakultativna osnova za oslobođenje od kazne* u slučaju retorizije, odnosno ako je uvrijeđeni uvredu uzvratio. Pod retorizijom razumijeva se vraćanje uvrede uvredom, a u širem smislu obuhvaća i kompenzaciju ili prebijanje. Pod uzvraćenom uvredom razumijevamo izmjenjivanje uvreda između dvije osobe. Pretpostavka je da su obje osobe podjednako i uvreditelj i uvrijeđeni. Ne mora se raditi o jednakom broju protuuvreda, ni da li su uvrede pale izmjeničnim redom. Uvreda ne mora biti smjesta uzvraćena, na mah. Između uvreda mora postojati misaona veza. Nije potrebno da su obje uvrede utužene.

Inkriminirana je smo *namjerna uvreda*. Počinitelj mora biti svjestan uvredljivog sadržaja svoje izjave, znaka ili djela. Izjava mora biti ozbiljna, jer, ako se smisao i forma izjave očito ne poklapaju, nema bića djela. Ne zahtjeva se da se objekt uvrede osjeća uvrijeđenim, subjektivan moment na strani povrijeđenog nije potreban.<sup>5</sup>

## 2.2. Kleveta

Kazneno djelo klevete čini onaj tko iznosi ili prenosi neistinite činjenične tvrdnje, podobne škoditi časti i ugledu. Kvalificirano djelo klevete počinjeno putem tiska, radija, televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je kleveta postala pristupačna većem broju osoba. Okrivljenik se neće kazniti ako dokaže istinitost svoje tvrdnje, ili ako dokaže da je imao osnovan razlog povjerovati u istinitost onoga što je iznio ili prenosio. U tom se slučaju, međutim, može kazniti za uvredu ili za omalovažavanje predbacivanjem za kazneno djelo.

Iako kazneno djelo klevete u katalogu inkriminacija spada u lakša kaznena djela, ono pobuđuje interes ne samo u stručnim krugovima već i u široj javnosti. Razlog tome vjerojatno leži u činjenici što je nakon osamostaljenja Republike Hrvatske značajno povećan

<sup>5</sup> Usp: Horvatić, Šeparović... kao u bilj.1. str.2

broj kaznenih djela učinjenih putem tiska. Javni mediji, poglavito tisak, ponekad i u pretjeranoj želji za senzacionalizmom, počeli su otvoreno pisati i objavljivati pojedinosti o okolnostima za koje su smatrali da predstavljaju negativne društvene pojave. Te okolnosti, često puta, nisu prethodno bile dovoljno ispitane, provjerene, tako da su objavljivani takvi podaci koji su predstavljali temelj zahtjeva za ostvarenje sudske zaštite i kroz kazneni postupak zbog kaznenog djela klevete

Dva osnovna problema kada govorimo o kaznenopravnoj prirodi klevete su: sadržaj klevetničke izjave te oblik krivnje kojim kleveta može biti počinjena.

#### ➤ Sadržaj klevetničke izjave.

Da bi se radilo o kaznenom djelu klevete, moraju biti kumulativno ispunjena tri uvjeta, odnosno sadržaj izjave mora biti:

1. «štogod»
2. «neistinito»
3. «što može škoditi časti i ugledu»

U teoriji, a i praksi nije sporno da se u kaznenopravnom smislu riječ «štogod» tumači kao činjenica. Iz navedenog proizlazi da predmetom klevetničke izjave može biti samo činjenična tvrdnja, ali ne i vrijednosni sud. Naime, činjenična tvrdnja je ona koja, objektivno tumačena, sadrži određen događaj, a čija se istinitost odnosno neistinitost može utvrditi uglavnom za sve ljude suglasno- pozitivno ili negativno utvrđenje može biti napravljeno po objektivnim mjerilima. Nadalje, sama činjenica ne može biti neistinita, jer bi to bilo *contradictio objecto*. Neistinita može biti samo činjenična tvrdnja. Dakle, kod klevete je riječ o izjavi koja sadrži neistinitu činjeničnu tvrdnju ( tvrdnju o postojanju činjenice), tj. izjavu da neka činjenica postoji, iako ona stvarno ne postoji.

Onog časa kada smo utvrdili da je u nekoj konkretnoj situaciji izjava, koja je predmet utvrđivanja radi li se o kleveti ili ne, činjenična tvrdnja, kod prosuđivanja treba utvrditi je li ona neistinita, jer samo takva može biti klevetnička izjava. Neistinita je ona tvrdnja koja je u suprotnosti sa stvarnosti, koja se nije odigrala ili desila ili koja se nije odigrala ili desila na način na koji se prikazuje. Zato predmetom klevetničke izjave ne može biti neka buduća okolnost. Činjenične tvrdnje mogu se odnositi samo na sadašnje i prošle događaje, a ne i na predviđanje o događajima u budućnosti. Pri utvrđivanju je li činjenična tvrdnja istinita ili neistinita, praksa je zauzela stav da se podudarnost između iznesenih okolnosti i okolnosti u stvarnosti, traži u samo bitnim okolnostima. Isto tako, upotreba generalizacije, ako se koristi širi pojam koji obuhvaća i činjenicu koja se iznosi, nije tvrdjenje činjenice koje je neistinito.<sup>6</sup>

Da bi izjava bila klevetnička ona treba biti takva da može umanjiti vrijednost nekog pojedinca koju ovaj ima u očima drugih. Izjava mora biti prikladna da izazove prijekor ili prezir okoline ili javnosti uopće. Ona mora moći umanjiti socijalnu vrijednost pojedinca i voditi njegovom moralnom ocrnjivanju, i jedino takva izjava podobna je naškoditi nečijoj časti i ugledu. Ne traži se da je izjava doista naškodila nečijoj časti i ugledu, dovoljno je da to može biti posljedica izjave. Radi se, dakle, o kaznenom djelu *apstraktnog ugrožavanja*. O tome može li neka neistinita činjenična tvrdnja naškoditi nečijoj časti i ugledu odlučuje sud, i njegova ocjena treba biti u skladu sa shvaćanjem određene sredine i općeprihvaćenim društvenim normama. Pri tome je irelevantan osjećaj žrtve, tj. da li se ona subjektivno smatra povrijeđenom. Nije važan ni razlog oštećenikova pokretanja postupka. Klevetničku izjavu mora saznati treća osoba. Svejedno je da li takva izjava upućena izravno trećoj osobi ( u prisutnosti ili odsutnosti oštećenika) ili oštećeniku u

<sup>6</sup> Mrčela, Marin: Sadržaj klevetničke izjave i oblik krivnje kod klevete, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.4, broj 2/1997, str. 689-711.

nazočnosti treće osobe. Treća osoba mora shvatiti sadržaj izjave i stoga neće biti klevete ako ona takvu izjavu nije čula ili je nije mogla razumjeti iz različitih razloga (duševna bolest, dob, neznanje jezika). Uvjet da je za klevetnički sadržaj saznala treća osoba proizlazi iz zakonske formulacije o iznošenju ili pronošenju nečeg neistinitog «za drugoga», dakle, za osobu različitu od one kojoj je ili pred kojom je izjava priopćena. Osim toga, izjavljivanje određenog sadržaja isključivo pred oštećenikom može škoditi njegovoj čast, ali ne i ugledu (uvažavanju u društvu). Ako izjava koja sadrži neistinitu činjeničnu tvrdnju dana samo pred oštećenikom, ili mu je upućena pismeno, može postojati uvreda, ali ne i kleveta, pa i u slučaju da je oštećenik nekoj trećoj osobi kasnije prenio takvu izjavu. Iznimno, ipak, kleveta može postojati i kad neistinitu činjeničnu tvrdnju nije saznao nitko osim oštećenika. To će biti slučaj kad je neistinita činjenična tvrdnja sadržana u nekoj javnoj ispravi, ako takva isprava može naškoditi časti i ugledu osobe na koju se odnosi, jer je ona može, a obično i mora, pokazati trećim osobama radi podnošenja nekog pravnog sredstva, reguliranja nekih pravnih odnosa i sl.<sup>7</sup>

Klevetnička tvrdnja mora biti ozbiljno mišljena, odnosno dana. Stoga izjave iznesene u šaljivom tonu, očita pretjerivanja, karikirana i hiperbolična prikazivanja stvarnog stanja ne predstavljaju klevetničku izjavu koja bi bila supstrat klevete.

Bino je da se u svakom konkretnom slučaju ocjeni radili se o okolnosti koja se pojavljuje u stvarnosti i čije se postojanje ili ne postojanje može objektivno utvrditi za sve ljude suglasno, ili je u pitanju vrijednosni sud, odnosno subjektivna ocjena, zaključak ili mišljenje o drugome, o čemu mogu postojati različita shvaćanja, pa stoga utvrđivanje istinitosti sadržaja takve izjave nije moguće.

#### ➤ Oblici krivnje kod klevete

Za postojanje kaznenog djela klevete traži se umišljaj. Svijest počinitelja treba obuhvatiti sva tri uvjeta sadržaja klevetničke izjave: da iznosi činjenice, da su one neistinite i da mogu škoditi časti i ugledu osobe za koju se ta izjava iznosi ili pronosi. Ne traži se posebna namjera klevetanja (tzv. *dolus coloratus*), već je dovoljan i eventualni umišljaj (pristao na iznošenje ili prenošenje).

Ako okrivljenik u svijesti ima obuhvaćena sva tri uvjeta koja su potrebna da bi neka izjava bila klevetnička, i to iznošenje želi kao takvo i svoje, onda je postupao s oblikom krivnje koji se u kaznenom pravu naziva direktni umišljaj (posebna namjera). Ako, pak, njegov intelektualni element umišljaja nema obuhvaćenu svijest o sva tri navedena uvjeta, ali spram posljedice nastupa ravnodušno, onda je riječ o eventualnom umišljaju. Naravno, kod eventualnog umišljaja okrivljenik nema svijest da je okolnost koju on iznosi neistinita, jer ako bi znao, radilo bi se o direktnom, a ne eventualnom umišljaju (neizravna namjera). Postoji, međutim i mišljenje da je teško predočiti slučaj klevete koja je počinjena neizravnim namjerom.<sup>8</sup>

No, postavlja se pitanje može li kazneno djelo klevete biti počinjeno iz nehaja. Za odgovor na to pitanje treba imati u vidu odredbu čl. 200. st. 3. KZ.: *Ako osoba protiv koje se vodi kazneni postupak zbog klevete dokaže istinitost svoje tvrdnje ili opravdani razlog zbog kojeg je povjerovala u istinitost sadržaja kojeg je iznijela ili pronijela, neće se kazniti za kle-*

<sup>7</sup> Bojanić, Igor: Isključenje protupravnosti za činjenične tvrdnje koje mogu škoditi časti i ugledu, Pravni vjesnik 19 (3-4): str. 9-26, 2003.

<sup>8</sup> Bačić smatra da rješenje prema kojem kleveta može postojati i kod neizravne namjere glede neistinitosti činjeničnih tvrdnji daje potpuno iskrivljenu sliku klevete, jer je ona u svom prirodnom i svakodnevnom smislu svjesno i voljno iznošenje laži. Kad počinitelj nije siguran je li ono što iznosi istinito, pa to ipak iznosi, pristajući da je lažno, „to nije kleveta“ i za to postoji „posebno kazneno djelo ogovaranja“; Bačić: Marginalije uz novi Kazneni zakon (posebni dio), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 1/1998, str. 126.

vetu, ali se može kazniti za kazneno djelo uvrede (čl. 199.) ili kazneno djelo prebacivanja kaznenog djela (čl. 202.). Naime, problem koji se pojavljuje jest ovaj: što ako je okrivljenik uvjeren u istinitost tvrdnje koju iznosi ili prenosi. Odatle proizlazi da se navedeni dio odredbe čl.200. odnosi na pitanje stvarne zablude kod klevete.

Postojanje stvarne zablude kod klevete (u užem i širem smislu) isključuje umišljaj. To znači, ako se radi o kaznenom djelu za koje postoji odgovornost samo ako je počinjeno s umišljajem, stvarna zabluda isključuje kaznenu odgovornost. Međutim, kazneno djelo klevete predstavlja izuzetak od pravila da stvarna zabluda isključuje protupravnost, jer okrivljenik kod klevete odgovara i ako je u pogledu istinitosti svojih tvrdnji bio u zabludi iz nehaja (otklonjiva zabluda). Do isključenja odgovornosti za klevetu doći će samo ako je počinitelj bio u neotklonjivoj zabludi, dakle u zabludi koja se ne može pripisati niti u jedan oblik krivnje. Da bi se moglo raditi o takvoj zabludi u određenoj situaciji, okrivljenik mora dokazati da je njegov razlog zbog kojeg je povjerovao u istinitost ili prenosio bio osnovan, da je njegovo vjerovanje u istinitost tvrdnje bilo osnovano.<sup>9</sup> Zakon je stroži u pogledu zablude kod klevete, jer hoće spriječiti lakovjerno iznošenje neistinitih tvrdnji koje mogu škoditi časti i ugledu drugoga.

Okrivljenik se kod klevete može braniti ili tako da dokaže istinitost svoje tvrdnje, ili da dokaže da je postojao opravdani razlog zbog kojeg je povjerovao u istinitost sadržaja koji je iznio ili pronio. Teret dokazivanja (onus probandi) u materijalnom smislu leži prije svega na okrivljeniku, ali ni uloga suda u dokazivanju nije isključena, jer i ovdje važi načelo traženja materijalne istine. Posebnost kaznenog djela klevete sastoji se u tome što se neistinitost klevetničke tvrdnje presumira s obzirom na princip *quisquis praesumitur bonus* (svatko se smatra dobrim) koji se očituje i u presumpciji nevinosti u kaznenom postupku. Ako se za nekoga tvrdi nešto negativno, treba to i dokazati, jer dok to nije dokazano, takva tvrdnja smatra se neistinitom. Posljedica presumpcije čestitosti očituje se u tome da se teret dokazivanja u kaznenom postupku iznimno prebacuje na okrivljenika. To znači da kod klevete umjesto načela *in dubio pro reo* važi obrnuto načelo *in dubio contra reum* (u slučaju sumnje na štetu okrivljenika), tj. uzima se da je tvrdnja neistinita. Dokazivanje istinitosti mora se ograničiti samo na sadržaj klevetničke tvrdnje ili sadržaj koji je u neposrednoj vezi s tom tvrdnjom i okolnostima sadržanim u tvrdnji. Ako se u postupku utvrdi da je ono što je okrivljenik iznosio ili pronosio istinito, ili ako je okrivljenik uspio dokazati da je imao opravdanog razloga povjerovati u istinitost sadržaja koji je iznosio ili pronosio, neće se kazniti za klevetu. U prvom slučaju nije ispunjeno biće kaznenog djela, a u drugom se isključenje kažnjivosti temelji na tome da je okrivljenik u vrijeme počinjenja djela iz opravdanog razloga pogrešno držao da iznosi ili pronosi činjenice (istinu), dakle, da je postupao u neotklonjivoj zabludi glede istinitosti činjeničnih tvrdnji.<sup>10</sup>

### 2.3. Iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika

Kazneno djelo čini «tko iznese ili pronese nešto iz osobnog ili obiteljskog života drugoga što može škoditi njegovoj časti ili ugledu». Radi se o *indiskrecionom deliktu* kojim se pogađa osobni život ili obiteljski život. Riječ je o posebnom slučaju uvrede, odnosno klevete, s tim da se od klevete razlikuje po tome što će kleveta postojati samo kad se radi o iznošenju ili prenošenju nečeg neistinitog, a od uvrede što se ne mora raditi o omalovažavanju. To ne znači da se mora raditi o istinitim podacima, niti da se djelo ne može izvršiti i omalovažavanjem. Smisao je ove odredbe u zaštiti osobnog i obiteljskog života građana i u zabrani iznošenja podataka iz tog života na javu bez obzira da li su ti

<sup>9</sup> Usp. Mrčela: Sadržaj.. kao bilj.6. str. 6.

<sup>10</sup> Usp. Bojanić, kao u bilj.7 str. 6.

podaci istiniti ili ne, i da li znače omalovažavanje ili ne<sup>11</sup>. Hoće se zaštititi intimnu sferu građana i njihov ugled i od iznošenja istinitih podataka iz osobnog i obiteljskog života.

Kvalificirani oblik kaznenog djela je iznošenje osobnih i obiteljskih prilika putem tiska, radija, televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika postalo pristupačno većem broju osoba.

*Dva su objekta zaštite- osobni i obiteljski život.* Radi se o cjelini onoga što tvori privatni život pojedinca i to u njegovoj ličnosti ili osobi općenito i njegovu obiteljskom životu. Okolnosti privatnog života nisu tajne, ali se s njima u društvenom interesu postupa kao da su tajne.

Osobni život je sve ono čime se iskazuje neka ličnost. U svom općenitom smislu ličnost ili osoba označava ukupnost ponašanja individuuma, označava ono što je za nje ga karakteristično. Pod osobnim životom možemo podrazumijevati sve što karakterizira način života, navike, odnose pojedinaca prema drugima i prema samome sebi, bez obzira da li se radi o «pozitivnim» ili «negativnim» prilikama, odnosima, navikama itd., da li je to istinito ili ne. Pod obiteljskim životom misli se na sve odnose koje pojedinac ima u porodici, prema djeci, roditeljima, vanbračnom drugu, članovima obiteljske zajednice i dr.

Indiskrecija ili ogovaranje, iznošenje ili prenošenje u praksi se često odnosi na difamirajuće činjenice kao što su stvarno ili tobožnje amoralno, asocijalno ili socijalno-patološko ponašanje pojedinca. Ono što se iznese ili prenese mora biti takvo da može prikladno škoditi ugledu određene osobe; dolazi u obzir prenošenje samo takvih okolnosti, a ne bilo kojih, koje su eventualno i negativne i koje mogu štetiti ugledu.<sup>12</sup>

Ovo je kazneno djelo u velikome raskoraku s pravnim standardima demokratskih zemalja, koje dopuštaju povredu privatnosti ako je ta povreda u interesu javnosti. Primjerice, zadiranje u privatnost radi otkrivanja nekoga kaznenog djela ili zaštite javnoga reda smatra se dopuštenim. Posebice je dopušteno zadiranje u privatnost javnih osoba, i to uvijek i u svim pitanjima, kada se osobni ili obiteljski život odražava na njihov javni život.<sup>13</sup>

Na prijedlog Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, novelom Kaznenog zakona iz 2006. uvedene su novosti glede ovog kaznenog djela. U novom stavku 3. normira se nova inkriminacija kojom se kaznenopravna zaštita iznošenja osobnih ili obiteljskih prilika iz članka 201. KZ proširuje na štetu djeteta koje je zbog toga izvrgnuto ruglu svojih vršnjaka ili drugih osoba ili su joj prouzročene teže duševne smetnje, dok se u novom stavku 4. posebno inkriminira službena osoba ili druga osoba koja u obavljanju svoje profesionalne djelatnosti počini ovo kazneno djelo u odnosu na dijete. Kaznenopravna represija za takva ponašanja u novim stavcima tog članka KZ u suglasnosti je s međunarodnim konvencijskim standardima i suvremenoj povećanoj zaštiti djece.<sup>14</sup>

#### 2.4. Prebacivanje kaznenog djela

Kazneno djelo prebacivanja kaznenog djela čini onaj «tko prebaci drugome počinjeno kazneno djelo zbog kojeg je pravomoćno oglašen krivim». Kvalificirani oblik ovog kaznenog djela je počinjeno putem tiska, radija, televizije, pred više osoba, na

<sup>11</sup> Alaburić navodi da je svrha zakonskih normi o zaštiti privatnosti upravo zaštita od otkrivanja *istinitih* informacija iz njihove privatnosti, za razliku od zakonskih odredbi o zaštiti ugleda i časti koje štite pojedinca prije svega od objavljivanja *neistinitih* i difamatornih činjeničnih tvrdnji o njemu. U tome su smislu pravne premise zaštite privatnosti bitno/dijametralno različite od pravnih premisa zaštite ugleda i časti. Alaburić, V.: Mediji vs. privatnost-kritička analiza hrvatskog civilnog i kaznenog zakonodavstva, Hrvatska pravna revija, 2002, str.6-7.

<sup>12</sup> Usp: Horvatić, Šeparović... kao u bilj.1. str. 2.

<sup>13</sup> Alaburić, V.: Sloboda izražavanja i kaznenopravna zaštita časti i ugleda: teorijski i praktični problemi tranzicije u Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.3, broj 2/1996, str.537-557.

<sup>14</sup> Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 29.11.2005., prvo čitanje P.Z. br.360., dnevni red 17. sjednice Hrvatskog sabora, www.sabor.hr



javnom skupu ili na drugi način zbog čega je predbacivanje za kazneno djelo postalo pristupačno većem broju osoba.

Predbacivanje je vrsta izjave kojom se izražava sud nevrjednosti konkretnog ponašanja. Predbacivanje pretpostavlja da je izvršeno nekome u lice (mogu biti prisutni i treći). Motiv inkriminacije je zaštita časti i ugleda pod svaku cijenu, s polazištem u načelu da je svaka osoba nosilac ljudskoga dostojanstva, bez obzira na to je li osuđivana ili ne. Ovdje se štiti dostojanstvo upravo onih koji su osuđivani.

Da bi ovo kazneno djelo postojalo, kazneno djelo mora biti stvarno počinjeno, odnosno mora stvarno postojati osuda za to djelo. Ako djelo koje se predbacuje nije ostvareno ili za njega osuda ne postoji, nema ovog kaznenog djela, već će postojati kleveta, jer se predbacuje nešto neistinito. Mora se raditi o predbacivanju izvršenja (ili osude) za kazneno djelo. Nije dovoljno da se radilo o nekoj drugoj kažnjivoj radnji (gospodarskom prijestupu, prekršaju, povredi radne discipline). Ne mora se raditi o počinjanju kaznenog djela u smislu počiniteljstva, dovoljno je sudjelovanje u kaznenom djelu (supočinitelj, poticatelj, pomagatelj). Predmetom predbacivanja, naravno, može biti djelo za koje se postupak provodi po privatnoj tužbi, dakle i bagatelna kaznena djela. Naravno ne mijenjaju stvari ako je samo primijenjena uvjetna osuda ili sudska opomena, niti da je okrivljeni oslobođen od kazne (jer je postojanje djela i krivnje utvrđeno). Također, bez značenja je da li je kazna izdržana, je li nastupila zastara, djelo putem milosti oprosteno (pomilovanjem, amnestijom). Bitno je da je djelo doista počinjeno, jer u protivnom, radit će se, uz ostale uvjete, o kleveti, odnosno uvredi. Načini počinjena djela mogu biti najrazličitiji, pismeni ili usmeni, putem tiska i drugih oblika javnog priopćavanja, na javnom skupu i dr.

Radi se o namjernom deliktu. Svijest mora obuhvatiti znanje da je djelo izvršeno ili presuda izrečena. Kazneni postupak za kazneno djelo predbacivanja kaznenog djela pokreće se privatnom tužbom.<sup>15</sup>

Kazneno djelo predbacivanja kaznenog djela je Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona 111/2003 brisano kao posebno normirano kazneno djelo. Kako je ZIDKZ ukinut odlukom Ustavnog suda od 27. studenoga 2003., to se kazneno djelo i dalje nalazi u važećem Kaznenom zakonu. Iako je u prijedlogu ZIDKZ iz 2003. iznijeto stajalište da je kazneno djelo predbacivanja kaznenog djela suvišno jer je pokriveno kaznenim djelima uvrede i klevete i da se nije se do sada uopće pojavljivalo u sudskoj praksi, a nije ni poznato u modernim kaznenim zakonima, kasnijim izmjenama i dopunama Kaznenog zakona nije se diralo u čl.202.<sup>16</sup>

### 3. Pasivni subjekt kaznenih djela protiv časti i ugleda

Pasivni subjekt kaznenih djela protiv časti i ugleda može biti *svaki čovjek*, ali ne samo čovjek već i *zaštićene organizacije*.

Čast čovjeka štiti se od rođenja do smrti, a pod određenim uvjetima i poslije smrti.

- *Djeca i neubrojive (duševno bolesne) osobe* mogu ne imati predodžbu o vlastitoj vrijednosti, ugledu i časti. Kod njih se i ne radi o povredi osjećaja vrijednosti, već njihova dostojanstva, koje mora postojati bez obzira na njihov vlastiti stav o tome. Ako se radi o izjavama uvredljiva sadržaja koje dijete nije razumjelo, a izjavu nije čula treća odrasla osoba, nema izjave ni radnje. Povreda časti djeteta može biti ujedno i povreda časti odrasle osobe. Kod duševno bolesnih ugled stečen prije oboljenja traje i može biti predmetom povrede, dakle i zaštite časti.

<sup>15</sup> Usp: Horvatić, Šeparović... kao u bilj.1. str. 2.

<sup>16</sup> Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 2003., 16. lipanj 2003., dnevni red 33. sjednice Hrvatskog sabora, www.sabor.hr

- *Osuđena osoba* štiti se od predbacivanja za kazneno djelo posebnom inkriminacijom (čl. 202. KZ), a štiti se kao i svaki drugi građanin bez obzira na počinjanje kaznenog djela, izdržavanje kazne i sl. Tu ne ulaze one povrede časti koje slijede iz same činjenice saznanja o ostvarenju kaznenog djela, publiciteta u svezi s javnim postupkom, pravnim posljedicama osude itd.
- Radi zaštite časti *umrle osobe* gonjenje se poduzima privatnom tužbom bračnog druga, djece, roditelja, posvojenika, braće i sestara umrle osobe. Smatra se da umrli ima čast koja se održava preko rodbine. Fizički mrtav nije isto što i duhovno mrtav. Njegova čast traje u vremenu kao neki stečeni ugled bez obzira na ugašeni osobni osjećaj vrijednosti.
- *Pravne osobe*, smatra se, također mogu imati ugled pa i čast, koja može biti i povrijeđena, pa stoga uživa i zaštitu. Ima mišljenja da pravne osobe ne mogu imati čast, već samo ugled.<sup>17</sup>

#### 4. Razgraničenje činjenica i vrijednosnih sudova

Pitanje razgraničenja činjenica i vrijednosnih sudova nipošto nije jednostavno i na njemu se sudovi nerijetko spotiču, a to razgraničenje predstavlja temeljni problem za kaznena djela protiv časti i ugleda.

Smatra se da je činjenična tvrdnja je ona tvrdnja koja, objektivno tumačena, sadrži određeni događaj, a čija se istinitost odnosno neistinitost može utvrditi uglavnom za sve ljude suglasno. Vrijednosni sud, pak, nije podoban za objektivno utvrđivanje. Naime, ako za nekog kažemo da je «dobar», «loš», «podmukao», «okrutan», «glup», za njega iznosimo svoj subjektivni stav o njegovu svojstvu.<sup>18</sup>

Ipak, iskazi o činjenicama i vrijednosni sudovi gotovo nikada se ne mogu potpuno odvojiti. Svaka činjenična tvrdnja implicira i vrijednosni sud, a svaki vrijednosni sud sadrži u sebi neizrečenu tvrdnju o činjenicama. To je razlikovanje osobito mukotrpno kod napisa u novinama u kojima se obično daje ocjena nečije javne djelatnosti.

Uglavnom, ako su u pitanju činjenične tvrdnje, određena osoba može biti optužena zbog kaznenog djela klevete (čl. 200. KZ-a) ili zbog kaznenog djela iznošenja osobnih ili obiteljskih prilika (čl. 201. KZ-a). Ako su u pitanju vrijednosni sudovi, osoba može biti optužena za kazneno djelo uvrede (čl. 199. KZ-a), pod, već navedenim, uvjetom da je to učinjeno u namjeri vrijeđanja.

U praksi je nerijetko vrlo dvojbeno je li u konkretnom slučaju riječ o činjeničnim tvrdnjama ili vrijednosnim sudovima. To je posebice slučaj kod iznošenja okolnosti koje se odnose na određena stanja ili svojstva (fizička ili psihička) neke osobe. Pri tome treba uzeti u obzir da činjenične tvrdnje mogu obuhvatiti ne samo ljudske radnje ili događaje u vanjskom svijetu, već i unutarnje činjenice (npr. namjere, uvjerenja, motive, sklonosti). U tom smislu radić će se o vrijednosnim sudovima ako se za nekoga kaže da je antipatičan, nepovjerljiv, primitivac, nesposoban ili čudak, ali ako se sud o vrijednosti iznosi u povezanosti s određenim događajem u stvarnosti, onda se može raditi o klevetničkom sadržaju koji može biti predmetom dokazivanja (npr. svojstvo počinitelja da je okrutan ili podmukao). Ako se za nekoga kaže da je nenormalan, to je vrijednosni sud, ali ako se to izjavi u vezi s određenim postupcima, takva izjava se može dokazivati i može predstavljati osnovu za zaključak da je ipak riječ o kleveti. Zbog toga u svim graničnim slučajevima ostvarene izjave valja svestrano razmotriti i na temelju svih okolnosti slučaja ocijeniti je li riječ o uvredi ili kleveti. Najveći je problem u tome što se činjenične tvrdnje i vrijednosni

<sup>17</sup> Usp: Horvatić, Šeparović... kao u bilj.1. str. 2.

<sup>18</sup> Usp. Mrčela: Sadržaj.. kao bilj.6. str. 6.

sudovi gotovo nikad ne mogu potpuno odvojiti, jer svaka činjenična tvrdnja implicira i određeni vrijednosni sud i obrnuto. Kao smjernicu za rješavanje problema valja uzeti pravilo da treba poći od onog elementa koji je za prosječnog promatrača dominantan. Ako su činjenične tvrdnje i vrijednosni sudovi tako povezani da se vrijednosni sud pojavljuje kao logičan zaključak iza određenih činjenica, treba također ispitati koji element prevladava. U slučaju da između vrijednosnog suda i činjenične tvrdnje ne postoji povezanost, nego oni stoje jedno pored drugoga posve izolirano, moguć je stjecaj uvrede i klevete.<sup>19</sup>

## 5. Javno objavljivanje presude za kaznena djela protiv časti i ugleda

U čl.205. propisano je da *sudska odluka kojom je oglašen krivim počinitelj kaznenog djela uvrede, klevete, iznošenja osobnih ili obiteljskih prilika i predbacivanja kaznenog djela počinitelja putem tiska, radija ili televizije može u cijelosti ili djelomično istim putem objaviti odlukom suda na zahtjev oštećenika, a o trošku počinitelja.*

Ratio ove odredbe je da se istim načinom kojim je povrijeđena čast, u istom sredstvu, objavi i presuda koja ovdje ima dvojaku funkciju: nastoji ispraviti poljuljani ugled ili čast žrtve i nameće obveze, kako počinitelju, tako i sredstvu informiranja, da objave presudu koja će sadržavati najčešće ispravak neistina ili drugog sadržaja ili uvredljive, klevetničke ili druge izjave, a ujedno prenosi i izrečenu kaznu počinitelju. Javno objavljivanje presude za kaznena djela protiv časti i ugleda nije jedna od kaznenopravnih sankcija već predstavlja specifičnu mjeru tzv. «moralne satisfakcije» osobi kojoj je kvalificiranim kaznenim djelima protiv časti i ugleda nanesena povreda njezine reputacije, društvenog ugleda, časti i dostojanstva.<sup>20</sup>

## III. Kaznena djela protiv časti i ugleda u svijetlu izmjena i dopuna

Od stupanja na snagu Kaznenog zakona i početka njegove primjene 1.siječnja 1998. do sada više puta je mijenjan («Narodne novine »,broj 27/1998, 50/2000, 129/2000, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/04, 71/2006). Zahtjev da Kazneni zakon ne treba prečesto mijenjati danas je postao neodrživ. Društvene prilike u zemlji i svijetu mijenjaju se vrlo brzo i zakonodavac ih mora slijediti.<sup>21</sup>

Za tematiku ovog rada najvažnije su promijene iz 50/2000, 111/ 2003, 190/2003, 105/2004 te 71/2006. Na ovom mjestu navest ću samo važnije točke tih izmjena, dok će problematika tih izmjena biti opširnije obrazložena u nastavku.

Izvorni tekst Kaznenog zakona koji je objavljen u «Narodnim novinama», broj 110/97 ispravljen je 17. veljače 1998. objavom u «Narodnim novinama», broj 27/98 (dakle, nakon njegovog stupanja na snagu 1.siječnja 1998.) zbog preko četrdesetak pogrešaka utvrđenih uspoređivanjem teksta objavljenog u «Narodnim novinama» broj 110 od 21. listopada 1997. s izvornim tekstom tog zakona. Ove ispravke ne treba smatrati promjenama KZ.

Prva promjena Kaznenog zakona iz 1997. uslijedila je Odlukom Ustavnog suda RH kojom su ukinute odredbe članka 204. stavka 2.i 3. tj. propisa po kojem je za kaznena djela protiv časti i ugleda počiniteljima prema predsjedniku RH, predsjedniku Hrvatskog sabora, predsjedniku Vlade RH i predsjedniku Ustavnog suda RH kazneni postupak po službenoj dužnosti pokretao državni odvjetnik po prethodno pribavljenoj pismenoj suglasnosti tih osoba («Narodne novine »,broj 50/2000).

<sup>19</sup> Usp. Bojanić, kao u bilj. 7 str. 6.

<sup>20</sup> Usp: Horvatić, Šeparović... kao u bilj.1. str. 2.

<sup>21</sup> Novoselec, P.: Temeljne crte novele Kaznenog zakona od 9. srpnja 2003. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 10, broj 2/2003, str.265.

Nakon toga Kazneni zakon je dva puta promijenjen zakonima o izmjenama i dopunama na sjednici Zastupničkog doma 14. prosinca 2000. i nakon toga 24. svibnja 2001. Te novele nisu dirale u odredbe relevantne za ovu temu.

Nakon tog je predložena obimna izmjena Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona koja je stupila na snagu 15. srpnja 2003., a trebala se primjenjivati od 1. prosinca 2003. Odlukom Ustavnog suda od 27. studenoga 2003. («Narodne novine », broj 190/2003.) novela je ukinuta. Stoga je valjalo smatrati da taj zakon nije donesen. Međutim izmijene 111/2003 u javnosti su potakle žučnu raspravu. Naime tim izmjenama i dopunama brisan je čl. 48. kojim su bila propisana posebna pravila o odgovornosti glavnog urednika i drugih osoba navedenih u toj odredbi, kojima su bila zapravo derogirana opća pravila o krivnji i sudioništvu.<sup>22</sup> Nadalje, brisan je i članak 202. kojim je bilo normirano kazneno djelo « predbacivanje kaznenog djela». I na kraju, najvažnija izmjena je učinjena u članku 203. koji se prestao odnositi na klevetu. Krivični zakon Republike Hrvatske koji je bio na snazi do 1. siječnja 1998. nije predviđao isključenje protupravnosti za klevetu, međutim novi Kazneni zakon koji je stupio na snagu 1. siječnja 1998. proširio je u čl. 203. mogućnost isključenja i na klevetu.

Stoga su izmjene 2003. dočekane kao zaoštavanje odgovornosti novinara čime se ograničava Ustavom zagaranirana sloboda izražavanja. Iako ta odredba nije bila dugo na snazi, ona je potakla javnu raspravu koja je utjecala na daljnje izmjene ovog dijela zakona.

Kako izmjene iz 2003. nisu ostale na snazi, izmjenama 105/2004 briše se čl. 48. Uz to dolazi do promijene formulacije čl. 203. On se i dalje odnosi na klevetu, međutim do izmjene iz 2004. članak 203. je glasio: «Nema kaznenog djela kad se radi o uvredljivom sadržaju iz članka 199. i članka 200. stavka 3., klevetničkom sadržaju iz članka 200. stavka 1. i 2., sadržaju o osobnim ili obiteljskim prilikama iz članka 201. i predbacivanja za kazneno djelo iz članka 202. ovoga Zakona, koji je ostvaren ili učinjen dostupnim drugima u znanstvenom, književnom, umjetničkom djelu ili javnoj informaciji, u obavljanju službene dužnosti, političke ili druge javne ili društvene djelatnosti, ili u novinarskom poslu, ili u obrani nekog prava ili zaštiti opravdanih interesa, **ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi da se ne radi o ponašanju koje je imalo cilj naškoditi nečijoj časti ili ugledu.**»

Dakle, okolnost koja otklanja postojanje kaznenog djela klevete i drugih kaznenih djela protiv časti i ugleda u djelovanju sredstava javnog priopćavanja, prema takvoj odredbi, eventualno optuženi novinar mora dokazati. Izmjenama 2004. u nastojanju da se u krajnjoj mogućoj mjeri reducira kaznenopravna odgovornost novinara za ova kaznena djela i praktički dekriminalizira «novinarska kleveta» promjena tog dijela teksta članka 203. glasi:»**osim** ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi **da se radi** o ponašanju koje je imalo cilj **samo** naškoditi časti ili ugledu». Radi se o intervenciji kojima se riječima «osim» i «samo» te izostavljanjem riječi «ne» teret dokazivanja od eventualno optuženog novinara novim rješenjem prebacuje na tužitelja.<sup>23</sup>

Ključno, izmjenama 71/2006 mijenjaju se zapriječene kazne za sva kaznena djela u ovoj glavi zakona, odnosno ukida se mogućnost izricanja kazne zatvora.

Ako se sve ove promjene u glavi XV. KZ. (gotovo potpuno otklanjanje kaznenog djela klevete kada je počinjeno u novinarskom poslu, osim ako se radi o ponašanju «koje je imalo samo cilj naškoditi nečijoj časti ili ugledu») dovedu u svezu s postojećom kaznenopravnom odredbom koja se odnosi na zaštitu povrede slobode izražavanja misli, tj. na inkriminiranje ponašanja kojim se uskraćuje ili ograničava sloboda tiska ili drugih sredsta-

<sup>22</sup> Usp. Novoselec, P.: Temeljne.. kao u bilj. 21. str. 13.

<sup>23</sup> Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 04.06.2004., , prvo čitanje, P.Z.E. br. 88., dnevni red 7. sjednice Hrvatskog sabora, vidi na: www.sabor.hr

va priopćavanja iz čl.107. KZ i izostavljanjem čl. 48., možemo zaključiti da odredbe hrvatskog kaznenog prava omogućavaju maksimalne medijske slobode bez kaznenopravne represije. S obzirom da se kod kaznenih djela protiv časti i ugleda radi o kaznenopravnoj zaštiti temeljnih ljudskih prava, koje vrijednosti se štite i Ustavom RH i člankom 10. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda takva rješenja otklanjaju potrebu potpune dekriminalizacije klevete kao kaznenog djela, što nije prihvaćeno ni u postojećem kaznenom pravu europskih zemalja.<sup>24</sup>

## 1. Isključenje protupravnosti kod kaznenih djela protiv časti i ugleda

*Članak 203. Kaznenog zakona navodi da nema kaznenog dijela kad s radi o uvredljivom sadržaju iz čl. 199. i čl.200. st. 3., klevetničkom sadržaju iz čl. 200. st. 1. i 2., sadržaju o osobnim i obiteljskim prilikama iz čl. 201. i predbacivanja za kazneno djelo iz čl. 202. ovoga Zakona, koji je ostvaren ili učinjen dostupnim drugima u znanstvenom, književnom, umjetničkom djelu ili javnoj informaciji, u obavljanju službene dužnosti, političke ili druge javne ili društvene djelatnosti, ili novinarskom poslu, ili u obrani nekog prava ili zaštiti opravdanih interesa, osim ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi da se radi o ponašanju koje je imalo cilj samo škoditi nečijoj časti ili ugledu«.*

Sadržaj ovog članka odgovara standardima koji su usvojeni u svijetu. Njime su stvorene pretpostavke za isticanje tzv. «konstruktivne kritike» kao i slobodno širenje vijesti i informacija. Navedeni sadržaji nalaze se u biti funkcije kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, te socijalne uloge medija čija je informativna i kritička uloga u ostvarenju načela pravne države i vladavine prava nužna i nezamjenjiva. Svrha čl. 203. KZ-a je u pronalaženju normativne i faktične ravnoteže između ustavom i kaznenim zakonom zaštićenih vrijednosti-zaštite časti i ugleda s jedne strane, te zaštite slobode izražavanja s druge strane.<sup>25</sup>

Mogući su slučajevi da sredstva javnog informiranja objave neku uvredljivu izjavu, dakle izjavu koja ispunjava biće kaznenog djela uvrede a da protupravnost bude isključena zbog toga što je do izjave došlo u obavljanju «novinarskog posla». Razlog isključenja protupravnosti ima u tom slučaju svoje opravdanje u slobodnom izražavanju misli. To je pravo toliko važno da se zbog njegove afirmacije toleriraju i određene uvredljive izjave. Praktična posljedica je u tome da neće biti kaznenog djela i sud će morati donijeti oslobađajuću presudu. Kako je u samom Zakonu naveden, novinarski posao je smješten zajedno s nizom drugih djelatnosti- znanstveno, književno, umjetničko djelo ili javna informacija, obavljanje službene dužnosti, političke ili druge javne ili društvene djelatnosti, obrana nekog prava ili zaštita opravdanih interesa.<sup>26</sup>

Međutim, ova odredba zakona doživjela je posljednjih godina nekoliko izmjena, te su se brojne polemike rasprave o kaznenim djelima protiv časti i ugleda svodile u pravilu na tu odredbu. Kako je njen sadržaj isključenje protupravnosti kod navedenih djela kod obavljanja novinarskog posla, to zapravo i ne čudi.

Krivični zakon Republike Hrvatske koji se primjenjivao do 1. siječnja 1998., isključenje protupravnosti je predviđao samo za kaznena djela uvrede (čl. 75. st. 1. i 2.) i iznošenje osobnih i porodičnih prilika (čl. 75. st.3.) Međutim, donošenjem Kaznenog zakona, koji je stupio na snagu 1. siječnja 1998. isključenje protupravnosti se odnosilo na sva kaznena djela protiv časti i ugleda, uključujući klevetu. Proširenje razloga isključenja protupravnosti i na kazneno djelo klevete u kaznenopravnoj je teoriji podvrgnuto kritici s obrazloženjem

<sup>24</sup> Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 04.06.2004., , prvo čitanje, P.Z.E. br. 88., dnevni red 7. sjednice Hrvatskog sabora,vidi na: [www.sabor.hr](http://www.sabor.hr)

<sup>25</sup> Usp: Horvatić, Šeparović... kao u bilj.1. str. 2.

<sup>26</sup> Usp: Novoselec: Kažnjavanje novinara... kao u bilj. 2.str. 2.

da nema nikakvog opravdanja za svjesno iznošenje ili pronošenje neistina ni u takvim posebnim uvjetima koje propisuje čl. 203. KZ-a. Naime isticalo se da je prva i osnovna pretpostavka za isključenje protupravnosti da se ne radi o subjektivno neistinitim iskazima, tj. lažima. Počinitelj koji znade da govori neistinu ne može se pozivati na ustavno pravo na slobodno izražavanje i mišljenje. Takva izjava u krajnjoj liniji i nije nikakvo mišljenje jer se ne izražava ono što se zaista i misli, a njena zaštita ne može se opravdati ni socijalnom funkcijom slobode izražavanja misli. Otud slijedi važan zaključak da se isključenje protupravnosti odnosi na vrijednosne sudove, tj. na kazneno djelo uvrede, a nikad na iznošenje činjenica, tj. na kazneno djelo klevete. Kada je određenom subjektu stavljeno na teret neistinito iznošenje činjenica on, prema tome, nikad ne može tvrditi da je imao pravo iznositi takve činjenice.<sup>27</sup>

Polazeći od takve doktrinarne kritike, hrvatski se zakonodavac u čl. Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona od 15. srpnja 2003. odlučio za brisanje dijela odredbe koji se odnosi na isključenje protupravnosti za klevetu. U obrazloženju konačnog ZIDKZ-a s tim u vezi istaknuto je sljedeće: »Postojeći tekst članka 203. predviđa isključenje protupravnosti i za kazneno djelo klevete, što je prema općeprihvaćenom shvaćanju u teoriji kaznenog prava nedopustivo. Kako isključenje protupravnosti znači ujedno pravo na neko ponašanje, proizlazi da članak 203. ustanovljuje pravo nekih osoba, prvenstveno novinara, da klevetu druge osobe, tj. da za njih svjesno iznose nešto neistinito. Takvo pravo ne može se ničim opravdati pa ni odredbom članka 38. Ustava koji jamči slobodu izražavanja misli, jer je domet te slobode ograničen odredbom članka 35. Ustava kojom se jamči zaštita osobnog života. Pravo na društvenu kritiku koje je u osnovi članka 203. ne smije ići tako daleko da obuhvati i svjesno iznošenje neistina o drugima. Osobe neosnovano optužene za klevetu dovoljno su zaštićene odredbom članka 200. stavka 3. prema kojoj se neće kazniti za klevetu ako dokažu istinitost svoje tvrdnje ili opravdani razlog zbog kojeg su povjerovali u istinitost sadržaja koji su iznijele. Postojeća odredba članka 203. je i u proturječju s odredbom članka 200. stavka 3. jer nije jasno zašto osoba koja ima pravo na klevetu u smislu članka 203. još mora dokazivati istinitost svoje tvrdnje itd. Iz navedenih razloga isključenje protupravnosti za klevetu valja brisati i vratiti se na ispravno rješenje iz članka 75. Krivičnog zakona RH prema kome se isključenje protupravnosti nije odnosilo na klevetu.»<sup>28</sup>

Spomenuta promjena izazvala je burne reakcije, prvenstveno u novinarskim krugovima. Uglavnom se isticalo nepotrebno ograničenje slobode izražavanja, što je razumljivo s obzirom da je KZ iz 1997. propisao šire mogućnosti za primjenu razloga isključenja protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda.

Budući da je ZIDKZ odlukom Ustavnog suda od 27. studenog 2003. ukinut, jer nije donesen s potrebnom većinom svih saborskih zastupnika, čl. 203. KZ može se i dalje primjenjivati i na kazneno djelo klevete. Nakon ukidanja ZIDKZ, postavilo se opet pitanje treba li takvo rješenje *de lege ferenda* promijeniti. S time u vezi valja istaknuti da je prije ukidanja ZIDKZ u zakonodavnu proceduru upućen još jedan prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama koji se isključivo odnosi na kaznena djela protiv časti i ugleda. Takav je prijedlog imao dvostruku ulogu: s jedne strane, ublažavanje kaznenopravne represije jer je isključivao mogućnost propisivanja kazne zatvora za kaznena djela protiv časti i ugleda, a s druge strane uvođenje blažeg oblika klevete, po uzoru na neka inozemna zakonodavstva (prije svega njemačko) koja razlikuju kaznena djela klevete i ogovaranja. Umjesto o ogovaranju u hrvatskom se prijedlogu izmjena odredaba o kaznenim djelima protiv časti i ugleda govorilo o lakšem obliku klevete, jer uporaba termina ogovaranje u laičkoj, ali

<sup>27</sup> Usp. Bojanić, kao u bilj. 7. str. 6.

<sup>28</sup> Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 2003., 16. lipanj 2003., dnevni red 33. sjednice Hrvatskog sabora, [www.sabor.hr](http://www.sabor.hr)

i dijelu stručne javnosti pogrešno shvaćena kao trač. Teži oblik odnosio se na svjesno iznošenje ili pronošenje neistinitih činjeničnih tvrdnji i mogao se glede obilježja neistinitosti počinuti samo s izravnom namjerom, dok je u lakši oblik klevete spadalo iznošenje ili pronošenje činjeničnih tvrdnji koji mogu škoditi časti i ugledu drugoga, ali čija se istinitost ne može utvrditi, a počinitelj ne zna jesu li istinite ili ne. Isključenje protupravnosti bi se moglo odnositi samo na lakši oblik klevete.<sup>29</sup> Međutim te predložene promjene KZ-a ostale su u prvom čitanju. U zakonodavnom tijelu one su potakle žustru raspravu u kojoj se i isticalo i da su te izmjene nametnuli mediji, pretežno u privatnom vlasništvu koji svojim neistinitim pisanjem mogu, bez ikakve odgovornosti i štete za vlasnika uništiti neku osobu.<sup>30</sup> Nakon odluke Ustavnog suda od 27. studenoga 2003. ZIDKZ više nije na snazi, isto tako ni spomenuti prijedlog njihovih izmjena.

Međutim izmjena članka 203. uslijedila je Zakonom o izmjenama i dopuna Kaznenog zakona 105/2004. Tim izmjenama u članku 203. riječi: »ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi da se ne radi o ponašanju koje je imalo za cilj naškoditi nečijoj časti i ugledu« zamjenjuju se riječima: »osim ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi da se radi o ponašanju koje je imalo cilj samo škoditi nečijoj časti ili ugledu«.

Predlagatelj je u nastojanju da u krajnjoj mogućoj mjeri reducira kaznenopravnu odgovornost novinara za ova kaznena djela i praktički dekriminalizira «novinarsku klevetu» predložio promjenu tog dijela teksta članka 203. koji sada glasi «**Osim** ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi **da se radi** o ponašanju koje je imalo cilj **samo** naškoditi časti ili ugledu.». Radi se o intervenciji kojima se riječima «osim» i «samo» te izostavljanjem riječi «ne» teret dokazivanja od eventualno optuženog novinara novim rješenjem prebacuje na tužitelja.

Tom izmjenom, kako se navodi u prijedlogu, želi se postići da se KZ promijeni u korist obavljanja novinarskog posla bez bojazni da će u određenim slučajevima kada se u informaciji ili bilo kojem drugom načinu priopćavanja javnosti sadržajem koji je neistinit a kojim se može škoditi nečijoj časti ili ugledu, prijeti kaznenopravnom represijom. Istinitost ili neistinitost sadržaja koji se objavljuje je prvenstveno predmet novinarske odgovornosti u obavljanju posla s etičkog i profesionalnog stajališta. Istinitost valja ustrajno i dosljedno provjeravati ali to nije uvijek moguće bez štete za pravodobnu dostupnost informacije javnosti i za pravodobno obavljanje konkretnog novinarskog zadatka. Stoga, ako se i dogodi da neka neistina «promakne» pa ta može škoditi nečijoj časti ili ugledu, na nju ne treba u slobodnom građanskom društvu reagirati kaznenopravnom represijom. Ta je represija naprotiv umjesna i potrebna samo u onim slučajevima kada se može dokazati da je iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno da je autor objavljenog sadržaja u javnoj informaciji ili u novinarskom poslu (kao i drugim slučajevima opisanima u čl.203. KZ) imao cilj samo naškoditi nečijoj časti i ugledu. Tumačenjem u tom dijelu tako izmijenjenog dosadašnjeg izričaja čl.203. *argumentum a contrario* dolazi se do rezultata, da ako autor inkriminiranog sadržaja obavljajući svoj profesionalni posao nije imao samo ili isključivo namjeru škoditi nečijoj časti i ugledu (i tako zapravo zloupotrebio tu profesiju) nije počinio ni jedno kazneno djelo protiv časti i ugleda. Takva promjena ne mijenja postojeću i u svijetu poznatu građanskoopravnu odgovornost za eventualnu počinjenu štetu neistinitim ili na drugi način štetnim djelovanjem u sredstvima javnog priopćavanja.<sup>31</sup>

Isključenje protupravnosti kaznenih djela protiv časti i ugleda dolazi u obzir osobito u slučaju *satire i karikature*. U samoj prirodi satire i karikature je pretjerivanje koje je očito pa

<sup>29</sup> Usp. Bojanić, kao u bilj.7. str. 6.

<sup>30</sup> Grbić, Gordana: Dva načina kažnjavanja za klevetu, Novinar, 3/2004

<sup>31</sup> Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona 4.6. 2004., prvo čitanje P.Z.E. br.88. dnevni red 7. sjednice Hrvatskog sabora, www.sabor.hr

nitko ionako ne uzima takve oblike javnih očitovanja doslovce. Naime, u šaljivim napisima uobičajeno je da se pojedine činjenice i pojedine pojave karikiraju i prikazuju hiperbolično. Isto tako, nije rijetko da se pretjeruje do te mjere da se određeni događaji dovode do apsurdna, tako da je očito da su nemogućim. Stoga samo to pretjerivanje, sama forma ne može predstavljati povredu časti i ugleda. U protivnom lišili bismo se svake satire i karikature a to bi bio ograničenje slobode izražavanja misli i osiromašenje kulture jednog društva. Sve to ipak ne znači da je svaka karikatura i svaka satira a priori isključena iz kruga kaznenih djela protiv časti i ugleda. Ako se uklanjanjem satiričnog omotača dobije jezgro kojim se zadire u nečiju čast i ugled, bit će ostvareno biće odgovarajućeg djela protiv časti i ugleda.<sup>32</sup>

Zaključno, kako *Bojanić* ističe, hrvatska je kaznenopravna teorija s pravom je podvrgla kritici važeću odredbu čl. 203. KZ prema kojoj je isključenje protupravnosti moguće i u slučajevima svjesnog iznošenja ili pronosjenja neistina o drugome. Budući da kazneno djelo klevete *de lege lata* nije ograničeno samo na takve situacije, nego obuhvaća i mogućnost kažnjavanja počinitelja koji je glede neistinitosti činjenične tvrdnje postupao s neizravnom namjerom, pa čak i nehajno zbog otklonjive zablude, sa stajališta isključenja protupravnosti za iznošenje ili prenošenje činjeničnih tvrdnji prijeko je potrebno preoblikovanje sadašnjeg preširokog pojma klevete. Klevetu valja ograničiti samo na slučajeve u kojima počinitelj zna da za drugoga iznosi ili pronosi neistinitu činjeničnu tvrdnju (izravna namjera) i za takve situacije isključenje protupravnosti mora biti isključeno neovisno o tome je li radnja počinjena ostvarena u obavljanju djelatnosti koje nabroja članak 203. KZ i je li počinitelj postupao s ciljem da naškodi časti ili ugledu drugoga ili ne. Drukčije valja prosuditi situaciju kad počinitelj ne zna jesu li činjenične tvrdnje koje iznosi ili pronosi istinite ili ne. To je upravo situacija u kojoj se najčešće nalaze novinari koji prenose određenu informaciju čija se istinitost ne može utvrditi. Takva ponašanja na uzoru na neka inozemna zakonodavstva treba obuhvatiti posebnim kaznenim djelom ogovaranja ili posebnim lakšim oblikom klevete. Ono bi se sastojalo u iznošenju ili pronosjenju činjeničnih tvrdnji koje mogu naškoditi nečijoj časti ili ugledu, ali za koje se ne zna jesu li istinite ili ne. I za takvo kazneno djelo važi presumpcija da se svatko (pa i žrtva ogovaranja) smatra dobrim dok se ne dokaže suprotno. Neistinitosti činjeničnih tvrdnji, odnosno njihova nedokazivost, ipak nije obilježje tog kaznenog djela, koje bi moralo biti obuhvaćeno počiniteljevom namjerom, nego samo objektivni uvjet kažnjivosti. U slučaju dokaza istinitosti otpada kažnjivost za ogovaranje, ali moguća odgovornost za uvredu. Ako se istinitost ne može utvrditi, primjenjuje se pravilo *dubio contra reum* i počinitelj će odgovarati za ogovaranje. No, za razliku od klevete kod ogovaranja je moguće isključenje protupravnosti. To je posebno važno za obavljanja novinarskog posla koje može

opravdati ogovaranje, jer postoji pravo i dužnost novinara da informiraju javnost o svim društveno važnim pitanjima sve dok postupaju u dobroj vjeri. Za ocjenu o tome je li novinar konkretnom slučaju postupao u dobroj vjeri važna je, između ostalog, i dužnost provjeravanja informacije, jer dopušteni rizik neistinitosti valja svesti na najmanju moguću mjeru. Zahtjevi za provjeravanje informacije moraju ipak biti razumni, jer nametanje prestrogih pravila mogao bi bitno otežati ili onemogućiti javno informiranje, koje osim točnosti treba ispuniti zahtjev pravovremenosti (aktualnosti). S obzirom na bitne razlike između klevete i ogovaranja iz kojih izvire i različitost u primjeni razloga isključenja protupravnosti za kaznena djela, rješenja koja se predlažu *de lege ferenda* u pravcu razlikovanja težeg i lakšeg oblika klevete, te isključenja protupravnosti samo za lakši oblik, zaslužuju odobravanje.<sup>33</sup>

<sup>32</sup> Usp: Novoselec: Kažnjavanje novinara.. kao bilj.2.str. 2.

<sup>33</sup> Usp. Bojanić, kao u bilj.7 str.6



## 2. Pokretanje kaznenog postupka za kaznena djela protiv časti i ugleda

*Kazneni postupak za kaznena djela protiv časti i u gleda pokreće se privatnom tužbom.*

Kazneni zakon koji je stupio na snagu 1. siječnja 1998. sadržavao je odredbu :»ako su kaznena djela iz čl. 199. i 200. KZ.-a počinjena prema predsjedniku Republike Hrvatske, predsjedniku Sabora Republike Hrvatske, predsjedniku Ustavnog suda Republike Hrvatske, u svezi s njihovim radom ili položajem, kazneni postupak je poduzimao državni odvjetnik po službenoj dužnosti, a po prethodno pribavljenoj suglasnosti tih osoba». Međutim ta odredba je ukinuta odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske 2000. Među ostalim, kao razloge za ukidanje te odredbe Ustavni sud je naveo: «Odredbama članka 204. KZ-a propisan je način pokretanja postupka za kaznena djela protiv časti i ugleda, koji, međutim, nije jednak za sve one koji smatraju da im je netko povrijedio njihovu čast ili njihov ugled. Tako kada je riječ o kaznenim djelima uvrede, klevete, iznošenja osobnih ili obiteljskih prilika ili predbacivanja kaznenog djela, svaki građanin može zaštitu svoje časti ili ugleda zatražiti pred sudom na način da sam privatnom tužbom pokrene kazneni postupak. Međutim, kada su kaznena djela uvrede ili klevete počinjena prema predsjedniku Republike i ostalim navedenim državnim dužnosnicima, a u svezi s njihovim radom i položajem, propisan je drugačiji postupak. Kazneni postupak ne pokreću oni sami, već to umjesto njih čini državni odvjetnik po službenoj dužnosti. Za kazneni progon navedeni državni dužnosnici državnom odvjetniku daju svoju pisanu suglasnost, koju mogu i povući sve do pravomoćnosti sudske odluke. Osnovano stoga podnositelji prijedloga ukazuju na nejednakost građana glede ostvarivanja Ustavom zajamčene pravne zaštite osobnih dobara kao što su ugled i čast. Ta Ustavom nedopuštena nejednakost pred zakonom postoji isključivo zbog društvenog položaja navedenih osoba, koje su upravo zbog toga manje izložene obvezama i odgovornostima koje kazneni postupak stavlja pred onoga koji traži utvrđivanje nečije kaznenopravne odgovornosti, a time i izricanje zakonom propisane kazne. Iz osporenih zakonskih odredbi nedvojbeno proizlazi da ustavno pravo na štovanje i zaštitu ugleda i časti građani ne ostvaruju pod jednakim zakonskim uvjetima i na isti način. Bez obzira što je prema osporenim odredbama poseban postupak propisan samo za slučaj kada su kaznena djela uvrede ili klevete počinjena u svezi s radom i položajem navedenih državnih dužnosnika, Ustavni sud je ocijenio da su i takve odredbe nesuglasne navedenim ustavnim odredbama. To stoga što je ravnopravnost građana u ostvarivanju svih njihovih ustavnih prava i sloboda, što podrazumijeva i jednakost pred zakonom, u Ustavu Republike Hrvatske zajamčena bez ikakvih ograničenja. Ograničenja ustavnih prava i sloboda moguća su i dopuštena samo i jedino pod uvjetima propisanim člankom 16. Ustava, što međutim, ne obuhvaća i navedene slučajeve.»<sup>34</sup>

Progon po službenoj dužnosti je omogućavao mobiliziranje cjelokupnog državnog organa represije, tako da su se do podizanja optužnoga prijedloga, tijekom istrage, novinari mogli pozivati, čak i privoditi na policijske informativne razgovore. Sve to, u usporedbi s tzv. privatnim kaznenim progonom, izazivalo je veliku nelagodu novinara i drugih sudionika javnoga informiranja te jačalo njihove autocenzure radi izbjegavanja «neugodnosti» s policijom i državnim odvjetništvom. Stoga je ova odredba bila u suprotnosti sa slobodom izražavanja mišljenja, informacija i ideja.<sup>35</sup>

To više nije slučaj i jedina posebnost vezana uz pokretanja kaznenog postupka veže se uz povredu časti i ugleda umrle osobe: *ako su kaznena djela iz čl. 199. do 202. ovoga Zakona počinjena prema umrloj osobi kazneni postupak može se pokrenuti privatnom tužbom bračnog druga, djece, roditelja, posvojitelja, braće ili sestara umrle osobe.*

<sup>34</sup> Odluka Ustavnog suda, Broj: U-I-241/2000, Zagreb, 10. svibnja 2000., www.nn.hr

<sup>35</sup> Alaburić, V.: Sloboda izražavanja.. kao bilj. 13. str. 9.

### 3. Propisana kazna

Zakonska kaznenopravna represija sastoji se od propisanih kazni za pojedina kaznena djela u katalogu inkriminacija važećeg KZ ali i od svih propisa koji se odnose na kažnjavanje i uopće primjenu kaznenopravnih sankcija u općem dijelu KZ. Pitanje eventualnih promjena propisanih kazni u uskoj je i neodjeljivoj svezi sa sudskom praksom u primjeni KZ od 1.I.1998. do danas, tj. sa pitanjem i odgovorom o tome, u kojoj su mjeri i kako sudovi koristili postojeće propisane okvire relativno određenih kazni u zakonu (kako su u praksi bili iskorišteni postojeći rasponi između najmanje i najveće propisane mjere novčanih kazni i kazni zatvora). Radi se o poznatom i učestalo ponavljanom problemu usuglašenosti tzv. zakonske i sudske "politike" kažnjavanja. Jedan od razloga donošenja novele KZ iz 2006. je bio i poboljšanje politike kažnjavanja. Zbog tog razloga, a i zbog javne rasprave kojom se zahtijevalo ukidanje kazne zatvora za sva kaznena djela protiv časti i ugleda, na čemu su posebice inzistirali OESS i Hrvatsko novinarsko društvo, novelom KZ iz 2006. briše se mogućnost izricanja kazne za ta djela.

*Dr. Željko Horvatić*, voditelj radne skupine Ministarstva pravosuđa za izmjenu KZ-a, kaže da je povod za ovakvo rješenje rasprava o novinarskoj kleveti i uvredi, a cilj je da se smanji broj zatvorenika koji služe kratkotrajne zatvorske kazne između tri i šest mjeseci jer za njih u pravilu nema nikakva penološkog opravdanja. Zatvorske kazne time bi bile »rezervirane« ponajprije za teža kaznena djela, za koja se može izreći više od godine dana zatvora.<sup>36</sup>

Mogućnost izricanja kazne zatvora postoji samo za novo propisane stavke 3. i 4. članka 201.:»(3) Tko iznese ili prenese nešto iz osobnog ili obiteljskog života djeteta zbog čega je ono izvrgnuto poruzi vršnjaka ili drugih osoba ili su kod njega nastupile teže duševne smetnje, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine. (4) Tko djelo iz stavka 1., 2. ili 3. ovoga članka počini u odnosu na dijete kao službena osoba ili u obavljanju profesionalne djelatnosti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do tri godine.«

## IV. Antinomija slobode izražavanja mišljenja i prava na privatnost

### 1. Uvodna razmatranja

Liberalističko poimanje slobode izražavanja kao klasičnog individualnog prava i slobode čovjeka evoluiralo je, posljednjih desetljeća, u poimanje te slobode kao funkcionalno-demokratskoga prava građanina, prava koje je jamstvo svih drugih ljudskih prava i sloboda i preduvjet opstanka modernog demokratskog društva. Otuda pravo na slobodu izražavanja uživa u demokratskim zemljama najviši stupanj ustavno-pravne i sudske zaštite. Stoga sudovi moraju voditi računa o tome da svako ograničavanje slobode izražavanja, u cilju zaštite nekoga drugoga ljudskog prava zajamčenog ustavom, može biti tek iznimka od pravila, u demokratskom društvu dopuštena samo ako to pravilo ničim ne ugrožava, nego potvrđuje.

Sloboda izražavanja ograničena je demokratskim zemljama pravom pojedinca da živi prema vlastitom nahodaenju, bez ičijeg uplitanja i bez neovlaštenog otkrivanja pojedinosti iz njegova osobnog i obiteljskog života. Sloboda izražavanja ograničena je pravom pojedinca da od drugih zahtijeva štovanje njegova dostojanstva, da ga ne omalovažava i da se ne umanjuje njegov ugled u životnoj zajednici.<sup>37</sup>

<sup>36</sup> Bašić, Biljana: Kleвета i uvreda bez zatvorskih kazni, Vjesnik, 29. prosinac, 2005., www.vjesnik.hr

<sup>37</sup> Povlašten status prava na slobodu izražavanja, po mišljenju Alaburić, opravdava i činjenica da je ta sloboda i od bitnog konstitutivnog značaja za dostojanstvo svakog ljudskog bića, tj. da je ona ujedno i nužna pretpostavka i najbitnija sastavnica zbiljskog dostojanstva, te ugleda i časti pojedinca. Jer, iako su sub specie iuris

Grupom kaznenih djela protiv časti i ugleda kazneno pravo štiti spomenuta osobna dobra- privatnost, čast i ugled, a istovremeno ograničava slobodu izražavanja. Pravo na privatnost poglavito se štiti kaznenim djelom iz čl. 201. KZ-a koje predviđa kažnjavanje za onog koji iznese ili pronese nešto iz osobnog ili obiteljskog života drugoga što može škoditi njegovoj časti i ugledu.

Kazneno pravo ne smije pri tome okrnjiti slobodu izražavanja, jer bi time ugrozilo i temelje opstanka društva kao demokratskoga i preduvjete napretka društvene zajednice i svakoga njezinog građanina. Stoga će upravo o mjeri i načinu zaštite privatnosti, časti i ugleda pojedinca u odnosu na slobodu izražavanja, točnije o mjeri i načinu ograničenja slobode izražavanja radi zaštite privatnosti, časti i ugleda pojedinca ovisiti i odgovor na pitanje je li pravni sustav jednoga društva sukladan pravnim standardima demokratskih zemalja.<sup>38</sup> Demokratska društva su sklonija dati prednost slobodi izražavanja misli, pa i pod cijenu žrtvovanja prava na osobnost. Naprotiv, totalitaristički sustavi pokazali su se vrlo neskloni slobodi izražavanja misli vidjevši u njoj eksces («trulog») liberalizma; oni su se pri tom, sasvim neiskreno, pozvali i na zaštitu osobne časti.<sup>39</sup>

Pravo na poštivanje osobnog i obiteljskog života (tzv. pravo na privatnost) i pravo na slobodu izražavanja izrijeckom i potvrđuju sve najznačajnije međunarodne konvencije i deklaracije o ljudskim pravima i slobodama, primjerice, članci 12. i 19. Opće deklaracije UN o pravima čovjeka, članci 17. i 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, te članci 8. i 10. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

## 2. Mediji

Međutim, u suvremenom «informacijskom društvu», s pojavom novih komunikacijskih sredstava i tehnologija, otvaraju se i gotovo neograničene mogućnosti povreda privatnosti građana. U takvim društvenim okolnostima temeljno je pitanje koje urgentno zahtjeva odgovor: kako pravno regulirati odnos dvaju jednako dragocjenih, ali često izravno suprotstavljenih ljudskih prava, odnosno kako osigurati pravo građana da šire i primaju različite ideje i informacije bitne za funkcioniranje i razvoj svakog demokratskog društva<sup>40</sup>, a istodobno zaštititi njihovu privatnost od neopravdanog i neželjenog publiciteta? Kako, dakle, u otvorenom društvu, utemeljenom na slobodi izražavanja, očuvati i dragocjenu enklavu privatnosti pojedinca i zaštititi od neopravdane (medijske) indiskrecije?<sup>41</sup>

Iako je demokratskom društveno i političkom kontekstu pravo na slobodu izražavanja zajamčeno svim građanima bez razlike, ipak je presudna i nezamjenjiva uloga novinara i javnih glasila, kao tzv. «javnog psa čuvara» demokracije, u pravodobnom informiranju građana o svim pitanjima od javnog interesa. Bez njih bi suvremena demokracija, shvaćena kao samo-vladanje građana, tj. naroda kao suverena, bila naprosto nezamisliva.

---

dostojanstvo, ugled i čast normativni pojmovi imanentni svakom čovjeku kao čovjeku, nesporno je da dobivaju svoj puni smisao i mogu se faktički ostvariti i potvrđivati u društvu, odnosno u komunikaciji s drugim ljudima. Vidjeti: Alaburić, V. Sloboda misli, mišljenja, izražavanja i informiranja- Pravnoteorijska analiza temeljnih pojmova, Hrvatska pravna revija, 2003., str.1-13.

<sup>38</sup> Alaburić, V.: Sloboda izražavanja.. kao bilj.13 str. 9

<sup>39</sup> Usp: Novoselec: Kažnjavanje novinara.. kao bilj.2.str.2.

<sup>40</sup> Prema Alaburić, posljednjih je desetljeća individualno ljudsko pravo na slobodu izražavanja prošireno i tzv. društveno kolektivnim, ili preciznije, funkcionalno-demokratskim pravom građana „da budu informirani“, odnosno „pravom javnosti da zna“. Ono je međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i ustavima demokratskih zemalja kodificirano ne samo kao pravo građana da različite ideje i informacije izražavaju, nego i njihovo pravo da primaju. Vidi: Alaburić, V. : Sloboda izražavanja u praksi Europskog suda za ljudska prava, NN, Zagreb, 2002., str.1.

<sup>41</sup> Usp. Alaburić, V. Mediji vs. Privatnost.. kao bilj.11. str. 8.

Stoga je sloboda medija ujedno i najvažnija sastavnica slobode izražavanja u najširem smislu, jer se u suvremenom društvu golema većina informacija i ideja širi i prima upravo posredstvom javnih glasila. Obavljajući svoju vitalnu funkciju, mediji masovne komunikacije mogu, dakako, na različite načine povrijediti i privatnost građana – ponajprije, objavljivanjem činjenica i mišljenja koje se tiču njihovog osobnog i obiteljskog života – pa je neophodno pravno utvrditi granice njihove slobode u odnosu na zajamčeno pravo građana na poštivanje njihove privatnosti. U većini demokratskih država odlučujući kriterij sudske prakse kad je riječ o povredi privatnosti od strane medija – *opravdani, odnosno legitimni javni interes*.<sup>42</sup> U svakom konkretnom slučaju, naime, u kojem postoji opravdani /legitimni interes javnosti da bude upoznata s nekom činjenicom i osobnog ili obiteljskog života pojedinca, sloboda izražavanja smatra se važnijom od prava tog pojedinca na poštivanje privatnosti, pa se povreda privatnosti u tim iznimnim slučajevima smatra dopuštenom.<sup>43</sup>

Dopuštajući mogućnost ograničenja slobode izražavanja i informiranja kada je to nužno da bi se zaštitili ugled i druga prava pojedinca, demokratske su zemlje i međunarodne organizacije, u zakonodavstvima i sudskoj praksi, definirale sljedeće pravne standarde:

- *Izražavanje ideja i informacija o političkim i drugim pitanjima od javnog interesa je slobodno.* Mediji su stvaratelji javnog mnijenja, kontrolori vlasti. Ugroziti tu zadaću medija ne znači samo ugroziti osobna prava novinara i medija, već ugroziti sam temelj na kojem počiva moderna demokracija.
- *Granice dopuštene kritike znatno su šire u odnosu na političare i javne osobe nego privatne osobe.* Obavljanje političkih i javnih dužnosti donosi posebna prava, ali i posebne odgovornosti. Svatko tko pristaje obavljati te dužnosti, a čini to svjesno i dragovoljno, unaprijed pristaje da svaka njegova riječ, svaki pokret, svaki postupak bude izložen kritičkom sudu javnosti.
- *Provokativnost izjave političara i druge javne osobe opravdava još veću provokativnost javnog reagiranja na tu izjavu.* Vlastitim načinom komuniciranja s javnošću političar, naime, određuje mjeru dopuštenog komuniciranja javnosti s njim.
- *Pravo na zaštitu privatnosti javnih osoba uže je od istoga prava privatnih osoba.* Javne osobe nemaju pravo na zaštitu privatnosti u slučajevima koji su u svezi s njihovim javnim životom. Pravo na zaštitu privatnosti nemaju one osobe koje svojim djelima potiču indiskrecije.
- *Vrijednosni sudovi ne podliježu dokazu istinitosti.* Zahtjev da se dokaže istinitost mišljenja kojim se povrjeđuje nečiji ugled i čast suprotan je slobodi izražavanja mišljenja, kao i pravu javnosti da primi ideje.<sup>44</sup>

Navedeni pravni standard, kako navodi *Mrčela*, izražen je i u našoj sudskoj praksi. Tako sud u presudi gdje su dva novinara oslobođena od optužbe za uvredu i klevetu Predsjednika Republike navodi da su granice tolerancije izražene kritike i suprotnih stavova šire i veće u odnosu na zaštitu časti i ugleda javnih osoba, osobito političara, nego što su u odnosu na privatne osobe.<sup>45</sup>

<sup>42</sup> Prema pravilniku Komisije za pritužbe novinara Ujedinjenog Kraljevstva, interes javnosti u sebi sadržava objavljivanje informacija ako je riječ o otkrivanju kaznenih djela, zaštiti javne sigurnosti i zdravlja, a u odnosu na javne osobe, osobito političare, postoji javni interes za objavljivanjem informacija iz privatnog života ako je riječ o sprječavanju da javnost bude zavedena ili obmanuta određenim izjavama ili aktivnostima pojedinca ili organizacije. *Mrčela* navodi da nema ozbiljne zapreke da se ovakvi kriteriji ne primjenjuju i u nas. *Mrčela*, Neki pravni i praktični aspekti kaznenopravne zaštite prava na privatnost i prava na slobodu izražavanja, Hrvatska pravna revija, 2001. str.136.

<sup>43</sup> Usp. Alaburić, V. Mediji vs. Privatnost.. kao bilj.11 .str. 8.

<sup>44</sup> Alaburić, V.: Sloboda izražavanja.. kao bilj.13 str. 9.

<sup>45</sup> *Mrčela*, M.: Neki pravni i praktični aspekti kaznenopravne zaštite prava na privatnost i prava na slobodu izražavanja, Hrvatska pravna revija, 2001. str.137. Presuda Općinskog suda u Zagrebu KO-721/97 od 21. 12. 1998.

Nažalost, ne postoji ni precizna definicija pojma javne osobe. Usprkos svim teškoćama definiranja, može se – na temelju suvremene pravne teorije te zakonodavne i sudske prakse u demokratskim zemljama – zaključiti kako postoje *osnovne grupe javnih osoba*.

➤ Prvu čine tzv. javni dužnosnici. Njihova djelatnost objektivno utječe na njihov osobni obiteljski život i vice versa. Stoga je njihovo pravo na zaštitu privatnosti najuže.

Pravilo je, pritom, da se usponom na hijerarhijskoj ljestvici vlasti i moći, sužava i njihovo pravo na zaštitu privatnosti.

➤ Drugu grupu javnih osoba (public figures) čine glumci, sportaši, pjevači, kulturni djelatnici, gospodarstvenici i druge osobe iz različitih djelatnosti, poznate («slavne») u toj društvenoj zajednici. Što više svojim javnim postupcima i izjavama sami ističu indiskrecije o svojem osobnom i obiteljskom životu njihovo pravo na zaštitu privatnosti je manje.

Spomenute dvije grupe smatraju se tzv. *apsolutno slavnim osobama*. Ono što ih razlikuje od drugih građana je njihov dragovoljni izlazak iz anonimnosti, volja da budu aktivnim sudionicima političkog, kulturnog i javnog života društvene zajednice, svjesni izlazak pred «reflektore javnosti» i olakšani pristup medijima.

Treću grupu čine tzv. *relativno javne osobe*, odnosno osobe koje su javnosti inače nepoznate, ali zbog svojeg aktivnog učešća u određenim društvenim kontroverzama i raspravama, ili sudjelovanja u određenome javnom događaju opravdano postaju poznate široj javnosti (primjerice pljačkaš banke). Pravo na zaštitu privatnosti tih osoba ograničeno je u mjeri u kojoj javnost ima pravo biti informirana o događaju od javnog interesa čiji su oni akteri i detaljima njihovog privatnog života koji su u izravnoj vezi s tim događajem.<sup>46</sup>

### 3. Sloboda izražavanja u praksi europskog suda za ljudska prava

Temeljni je, dakle, problem suvremene sudske prakse na području slobode izražavanja kako u svakom pojedinom slučaju pronaći čarobnu formulu da se sloboda izražavanja u iznimnim slučajevima, kada je to u demokratskome društvu doista neophodno, ograniči, a da je istodobno neopravdano ili nesrazmjerno ne okrnji i tako ukine. To nije laka, ni nevažna zadaća, jer je upravo način i opseg ograničavanja slobode izražavanja u nekoj zemlji ujedno i najpouzdanije mjerilo i indikator i njene demokratičnosti i uljudženosti.

Ali, ma koliko taj zadatak bio naizgled nerješiv, neki su putokazi u jurisprudenciji zemalja s dužom demokratskom tradicijom jasno naznačeni, a neki putovi već odavno utrti. Štoviše, među demokratskim zemljama o tim pitanjima već postoji vrlo visoki stupanj suglasnosti. Jer, u suvremenom globalnome svijetu premreženom različitim međunarodnim vladinim i nevladinim organizacijama, već odavno ne vlada načelo *cuius regio eius religio*, posebice kad je o ljudskim pravima riječ. U jednačenju nacionalnih zakonodavstva i sudskih praksi, te uspostavljanju približno istih pravnih standarda na tome području, osobito su, nakon Drugog svjetskog rata, pridonijele različite međunarodne organizacije usvajanjem brojnih povelja, konvencija i deklaracija o ljudskim pravima, te nadziranjem njihove provedbe od strane za to ovlaštenih organa. Golem doprinos promicanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda, kako na međunarodnoj, tako i na nacionalnoj razini, dale su i mnogobrojne nevladine organizacije i udruge za ljudska prava, te istaknuti pojedinci.

Nakon uspostave državne neovisnosti 1991. godine, i Republika Hrvatska je kao svoj strateški politički cilj istaknula ulazak u europske i svjetske integracije, i to ne samo na političko-deklarativnoj razini, nego i ratifikacijom određenih međunarodnih ugovora i dokumenata o ljudskim pravima, čime je dragovoljno preuzela i sasvim određene pozitivne

<sup>46</sup> Usp. Alaburić, V. Mediji vs. Privatnost.. kao bilj.11 .str. 8.

i negativne obaveze. To, je dakako, podrazumijevalo i usvajanje i dosljedno poštivanje demokratskih pravnih standarda zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda utvrđenih tim dokumentima.

U tom je procesu od osobitog značaja za Hrvatsku i njene građane bilo ratificiranje Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, i prijem Hrvatske u punopravno članstvo Vijeća Europe, najstariju europsku međunarodnu organizaciju. Europska se konvencija, naime, dosada pokazala kao najdjelotvorniji sustav zaštite ljudskih prava, i to ne samo u europskim, nego i u svjetskim razmjerima. Za Republiku Hrvatsku kao zemlju članicu Vijeća Europe od posebnog je značenja ta konvencija i zato jer čini dio unutarnjeg pravnog poretka RH, a po pravnoj je snazi iznad zakona. Nažalost, prilagodba hrvatske zakonodavne i sudske prakse europskim pravnim standardima zaštite ljudskih prava i sloboda koje promiču Europska konvencija i njeni nadzorni organi, u prethodnom se desetljeću, iz različitih razloga, odvijala vrlo sporo i nekonzistentno, i još je mnogo toga potrebno uraditi.

Od posebnog su značaja članak 8. i 10. te Konvencije. U čl. 8. propisuje se da svatko ima pravo na poštovanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja, te da se javna vlast može miješati u ostvarenje tog prava samo u skladu sa zakonom i ako takvo miješanje *nužno u demokratskom društvu* radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili zaštite prava ili sloboda drugih.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, člankom 10. stavak 1., svima jamči pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja, te slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Stavkom 2. istog članka propisano je, pak, da ostvarivanje/korištenje tih sloboda *obuhvaća dužnosti i odgovornosti*, pa stoga može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, i u demokratskom društvu neophodnima radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.

I iz članka 10. Europske konvencije, kojim se svakome jamči sloboda izražavanja (stavak 1.), proizlazi mogućnost (legitimnost) njenog ograničavanja, budući da ta sloboda nije apsolutna, već podrazumijeva i određene «dužnosti i odgovornosti» (duties and responsibilities – stavak 2.). Ali ta ograničenja moraju biti propisani zakonom, i to isključivo radi zaštite u stavku 2. članka 10. taksativno nabrojanih ciljeva. O «legalnosti» i opravdanosti određenog ograničenja, u svakom konkretnom slučaju, u krajnjoj instanci, odlučuje Europski sud.

Sud u svojim razmatranjima metodički dosljedno, i bez iznimke, na svaki konkretni sporni slučaj o kojem odlučuje, primjenjuje tzv. *trodijelni test*. Ispituje, ponajprije, da li su u određenom slučaju primijenjena ograničenja ili kazna bili *propisani zakonom* (prescribed by law); drugo, da li su takva zakonom utvrđena ograničenja ili kazne bili propisani radi zaštite nekog *legitimnog* cilja (legitimate aim) iz stavka 2. članka 10.; treće, da li su sporna ograničenja ili kazne bili doista *neophodni u demokratskome društvu* (necessary in a democratic society). Bitno je, pritom, naglasiti da sva tri navedena uvjeta moraju biti *kumulativno* zadovoljena da bi Sud neko ograničenje ili kaznu mogao smatrati opravdanim. Ukoliko je, dakle, odgovor makar i na jedno od ta tri metodička pitanja niječan, Sud će presudom utvrditi povredu članka 10. Konvencije. Treba napomenuti da su legitimni ciljevi, odnosno interesi razvrstani u tri grupe: Zaštita javnog interesa, očuvanja autoriteta i nepristranosti sudstva te zaštita drugih, pojedinačnih prava i interesa. U ovoj podjeli zaštita časti i ugleda mogla bi se smatrati legitimnim ciljem iz posljednje skupine.

Iako članak 10. Konvencije izrijeком ne spominje ni slobodu tiska ni novinarske slobode, iz judikature Europskoga suda nedvojbeno proizlazi da konvencijski izraz «sloboda

izražavanja» obuhvaća i slobodu tiska, odnosno slobodu medija, kao jednu od svojih najvažnijih sastavnica. Europski je sud u svojoj dosadašnjoj praksi u vezi s ograničavanjem slobode izražavanja medija i novinara utvrdio i određene standarde koji mogu poslužiti kao naputak domaćim sudovima u sličnim slučajevima.

Ponajprije, novinarske slobode, po tumačenju Suda, sadržavaju i «mogućnost pribjegavanja određenom stupnju pretjerivanja, pa čak i provociranja. Štoviše, članak 10. ne samo da štiti bit/sadržaj izraženih ideja i informacija, nego i formu kroz koju su one izražene. S time u vezi Sud redovito ističe da je izbor oblika i načina prezentacije informacija autonomno pravo novinara i urednika zaštićeno čl. 10. i nije zadaća sudova da medijima nameću poželjni oblik izražavanja ideja i informacija.

Nadalje, Sud je ustvrdio i da « tisk ima pravo, kada to pridonosi javnoj raspravi o pitanjima od legitimnog javnog interesa, pouzdati se u sadržaj službenih izvješća, i bez poduzimanja neovisnog istraživanja» i uobičajenih mjera provjere informacija u njima sadržanih prije njihovog objavljivanja. U protivnom bi, po mišljenju Suda, mogla biti ugrožena vitalna uloga tiska u demokratskom društvu: pravodobnog i pouzdanog opskrbljivača javnosti svim informacijama od javnog interesa i tzv. «javnog psa čuvara» Difamirajuće tvrdnje temeljene na pouzdanim informacijama, uključujući i različite «priče» i «glasine» (pod uvjetom da su one tako «slične i brojne da ih se teško može smatrati pukim lažima»), ne moraju se uvijek dokazati kao istinite, posebice ako su u dobroj vjeri i u javnom interesu iznijete na račun neimenovanih osoba. Novinari imaju pravo i iz drugih medija prenositi informacije kojima se povrjeđuje nečiji ugled, ali pod uvjetom da su te informacije doista vjerno citirane, da su prenijete uz primjerenu dozu opreza/pažnje, i da je eventualno i «trećoj strani» dana mogućnost komentiranja/reagirana. Najzad, novinarske slobode, po tumačenju Suda, obuhvaćaju i pravo novinara na zaštitu anonimnosti svojih izvora. Iako to pravo novinara nije eksplicite priznato člankom 10. Europske konvencije.

Žrtva miješanja (victim of interference) države u neko pravo i slobodu zajamčene Konvencijom i protokolima, pa posljedično i žrtva povrede («victim of violation») tog prava/slobode, može biti država, skupina pojedinaca (uključujući i pravne osobe), nevladina organizacija te pojedinac. Svatko može podnijeti pritužbu Europskome sudu i ukoliko smatrate da mu je nekom mjerom javne vlasti određene državne članice VE povrijeđeno pravo na slobodu širenja i primanja ideja i informacija.

Dakle, samo miješanje *javne vlasti* (tj. države ugovornice) u korištenje nečijeg prava na slobodu izražavanja spada pod jurisdikciju Europskoga suda. Miješanje, pak, drugih privatnih (privatnih ili fizičkih) osoba, uključujući i nevladine udruge, u nečije pravo na slobodu izražavanja ne smatra se «miješanjem javne vlasti», pa stoga izravne pritužbe zbog takvog miješanja po članku 10., u načelu, nisu dopuštene.<sup>47</sup>

## 4. Hrvatsko zakonodavstvo

### 4.1. Ustavnopravni okvir

Kad smo utvrdili koja su ograničenja slobodi izražavanja usvojile demokratske zemlje, postavlja se pitanje kako je hrvatsko zakonodavstvo riješilo dotično pitanje, odnosno, je li u pitanju ograničenja slobode izražavanja radi zaštite privatnosti, ugleda i časti osobe hrvatsko zakonodavstvo sukladno pravnim standardima demokratskih zemalja.

Osnovne odredbe Ustava Republike Hrvatske koje uređuju odnosnu materiju jesu:

Čl. 35. *Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, ugleda i časti.*

<sup>47</sup> Alaburić, V. : Sloboda izražavanja u praksi Europskog suda za ljudska prava, Narodne novine, Zagreb, lipanj 2002., str. 1-33.

Čl. 38. *Jamči se sloboda mišljena i izražavanja misli. Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava javnog priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodu osnivanja svih ustanova javnog priopćavanja.*<sup>48</sup>

Iz navedenog se može zaključiti da u pravnom sustavu Republike Hrvatske, kao i u sustavima svih modernih pravnih država, pojavljuje se antinomija između ustavnih načela slobode izražavanja mišljenja i prava na čast i ugled. Ona dolazi do izražaja i u kaznenom pravu Republike Hrvatske u kome zaštititi časti i ugleda služe kaznena djela iz glave XV. Kaznenog zakona.

Postavlja se pitanje, kakav je rang tih dviju ustavnih odredbi, kojoj odredbi dati viši rang i kako onda razriješiti tu neugodnu antinomiju? Naš Ustav, za razliku od nekih, u tom pogledu ne daje nikakav putokaz. Iako hrvatski Ustav koliziju ne rješava izričito, čini to Kazneni zakon. On je s jedne strane, zaštitu osobnu sferu građanina propisujući u glavi XV. Kaznena djela protiv časti i ugleda ( uvredu, klevetu, iznošenje osobnih i obiteljskih prilika i predbacivanje kaznenog djela) da bi istodobno , u okviru te glave predvidio zbog kojih razloga će doći do isključenja protupravnosti kaznenih djela proti časti i ugleda ( čl. 203.) Stoga odredbe glave XV. KZ.-a koje predviđaju određena kaznena djela protiv časti i ugleda možemo smatrati emanacijom ustavnog prava na osobnost, a odredbe o isključenju protupravnosti emanacijom ustavnog prava na slobodno izražavanje misli.

Ove odredbe Kaznenog zakona daju samo temeljne odredbe za rješenje ustavne antinomije, dok je konačno rješenje u rukama sudova. Pri tome valja naglasiti mogućnost da i Ustavni sud Republike Hrvatske daje doprinos razrješenju problema. Tu mogućnost pruža institut ustavne tužbe koja se priznaje kako građaninu koji smatra da je napisom u tisku povrijeđen u svojoj časti i ugledu, a redovni mu sudovi nisu pružili zaštitu, tako i novinaru koji smatra da su sudovi povrijedili njegovu slobodu izražavanja misli.<sup>49</sup>

Treba naglasiti i da Ustav člankom 134. propisuje da svi ratificirani međunarodni ugovori čine dio unutarnjeg pravnog poretka, a po pravnoj su snazi iznad zakona. To znači da su u slučaju neusklađenosti neke odredbe domaćeg zakona s ratificiranim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama (među kojima je Europska konvencija o ljudskim pravima ) domaći sudovi dužni izravno primjenjivati odredbe tih dokumenata. A to, dakako, podrazumijeva i poznavanje i poštivanje već utvrđene prakse međunarodnih tijela ovlaštenih za njihovo tumačenje- a posebno judikature Europskog suda za ljudska prava.

#### 4.2. Civilnopravna zaštita privatnosti- Zakon o medijima

Na dan stupanja na snagu Zakona o medijima ( 59/ 2004), prestao je važiti Zakon o javnom priopćavanju ( 83/96, 105/97, 143/ 98, 20/00, 96/01). Zakon o medijima iz 2003 ukinut je odlukom Ustavnog suda RH isključivo iz formalnih razloga, jer nije donijet većinom glasova svih zastupnika.

Zakon o javnom priopćavanju je uređivao uglavnom pitanja u području javnog informiranja koja se osobito odnose na tiskane medije. Odredbe toga Zakona kojima se uređivao položaj i prava urednika i novinara bile su nepotpune su i nedostatne. Uvažavajući odredbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju zaključenog između Republike Hrvatske i Europske unije uspostavljena je obveza donošenja novog zakona kojim će se područje

<sup>48</sup> Uzgred, čak se četiri članka Ustava odnose izravno na zaštitu privatnosti: čl. 34. (o nepovredivosti doma), čl. 35. (o štovanju i pravnoj zaštiti osobnog i obiteljskog života), čl. 36. ( o slobodi i tajnosti dopisivanja i svih drugih oblika općenja) i čl. 37. ( o sigurnosti i tajnosti podataka).

<sup>49</sup> Usp: Novoselec: Kažnjavanje novinara.. kao bilj.2. str. 2.



javnog informiranja potpunije urediti sukladno pravnoj stečevini Europske unije gdje se ovim pitanjima posvećuje velika pozornost kao jednom od mjerila stupnja demokracije društva. To je i učinjeno donošenjem Zakona o medijima.

Zakonom o medijima se po prvi puta se uređuju na odgovarajući način pitanja značajna za ostvarivanje slobode medija i slobode izražavanja, a među njima osobito pravo novinara na podnošenje tužbe Upravnom sudu u slučaju uskraćivanja javne informacije te pravo javnosti da bude točno, nepristrano i pravovremeno informirana. Zakonom o medijima uređuju se i sljedeća osnovna pitanja: utvrđuju se opća načela djelovanja medija, a osobito: sloboda izražavanja i sloboda medija, način poticanja pluralizma i raznovrsnosti medija, način osiguravanja dostupnosti javnih informacija, te zaštita privatnosti; propisuju se medijska načela i obveze nakladnika kao što su: obveza pridržavanja pravila novinarske struke i etike pri objavljivanju informacija, dužnost medija da poštuju privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a poglavito djece, mladeži i obitelji, odgovornost nakladnika za naknadu štete nastale objavljivanjem informacije u medijima.

Zaštita privatnosti kao jednog od temeljnih ljudskih prava uređena je člankom 7. koji osigurava svakoj osobi pravo na zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti. Ovom odredbom propisuje se i izuzeće osoba koje obavljaju javnu službu ili dužnost u slučajevima koji su u vezi s javnom službom i dužnosti koju obavljaju. Kao izuzeće od ovoga načela propisano je i da osoba koja svojim izjavama, ponašanjem i drugim djelima u vezi s njezinim osobnim ili obiteljskim životom sama privlači pozornost javnosti ne može zahtijevati istu razinu zaštite privatnosti kao drugi građani.<sup>50</sup>

Članak 8. propisuje da nema povrede prava na zaštitu privatnosti, ako u pogledu objavljene informacije prevladava opravdani javni interes nad zaštitom privatnosti. Ova odredba predviđa način rješavanja sukoba dvaju važnih interesa, prava na slobodu izražavanja i prava zaštite privatnosti, koja se moraju u pravilu uravnoteženo ostvarivati. Međutim, pravo slobode izražavanja može zbog opravdanog javnog interesa glede obaviještenosti javnosti o određenoj informaciji prevladati u odnosu na ostvarivanje prava na zaštitu privatnosti. Kada će se raditi o prevladavajuće opravdanom javnom interesu ocijenit će nadležni sud od slučaja do slučaja.<sup>51</sup>

Člankom 15. osigurava se pravo javnosti da bude točno, nepristrano i pravovremeno informirana, te se upravo stoga obvezuju mediji da objavljuju programske sadržaje uz pridržavanje pravila novinarske struke i etike. Ta pravila kao i druge samoregulacijske akte kojima se utvrđuju strukovna i druga pravila ponašanja ili uređuju odnosi u medijskoj djelatnosti samostalno utvrđuju nakladnici, novinari i njihove udruge. I u ovoj odredbi ponovno se ističe dužnost medija da poštuju privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a poglavito djece, mladeži i obitelji.<sup>52</sup>

Člankom 27. propisano je pravo novinara na izražavanje stajališta o svim događajima, pojavama, osobama, predmetima i djelatnostima, te da se novinaru ne može otkazati ugovor o radu, umanjiti plaća ili izmijeniti položaj u uredništvu zbog iznošenja stajališta. Isto tako novinaru koji je u statusu vanjskog suradnika medija te koji svoj posao obavlja temeljem ugovora nije moguće zbog izražavanja stajališta umanjiti ili obustaviti od isplate

<sup>50</sup> Članak 7.: (1) Svaka osoba ima pravo na zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti. (2) Osoba koja obavlja javnu službu ili dužnost ima pravo na zaštitu privatnosti, osim u slučajevima koji su u vezi s javnom službom ili dužnosti koju osoba obavlja. (3) Osoba koja svojim izjavama, ponašanjem i drugim djelima u vezi s njezinim osobnim ili obiteljskim životom sama privlači pozornost javnosti ne može zahtijevati istu razinu zaštite privatnosti kao drugi građani.

<sup>51</sup> Članak 8.: Nema povrede prava na zaštitu privatnosti ako u pogledu informacije prevladava opravdani javni interes nad zaštitom privatnosti u odnosu na djelatnost novinara ili na informaciju.

<sup>52</sup> Članak 16.: (1) Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji bez obzira na spol i spolno opredjeljenje. Zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta. (2) Mediji su dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta svjedoka i oštećenika kaznenih djela, i bez njihova znanja i pristanka ne smiju otkriti njihov identitet.

ugovorenu naknadu ili njezin dio. U slučaju spora između nakladnika i novinara ako budu u postupku iznesene činjenice koje opravdavaju sumnju da je nakladnik prekršio odredbe o pravu novinara na izražavanje stajališta tada teret dokazivanja činjenica pada na nakladnika.<sup>53</sup>

Treba napomenuti i da je Zakonom o medijima otklonjena neprimjerenost čl. 23. stavka 1. točka 3. Zakona o javnom priopćavanju koji je utvrđivao pretpostavke oslobođenja nakladnika od eventualne odgovornosti za naknadu štete počinjene objavljenom informacijom, pa i informacijom iz nečije privatnosti. Naime, po *Alaburić*, ta je odredba u slučaju istinitosti objavljene informacije značila «obranu» tuženika, pa makar se radilo i o informaciji iz najintimnije privatnosti potpuno anonimne osobe koja nije ni od kakvog javnog interesa. Ta odredba je bila doduše u skladu s demokratskim pravnim standardima kad je riječ o zaštiti ugleda i časti, ali je bila potpuno neprimjerena kad je u pitanju zaštita privatnosti.<sup>54</sup> Odgovornost nakladnika za štetu sada je propisana člankom 21.<sup>55</sup> Zakona o medijima, te se u st.4. točka 3. propisuje da nakladnik ne odgovara za štetu ako je informacija kojom je šteta učinjena utemeljena na točnim činjenicama ili na činjenicama za koje je autor imao osnovani razlog povjerovati da su točne i poduzeo je sve potrebne mjere za provjeru njihove točnosti, a *postojalo je opravdano zanimanje javnosti* za objavu te informacije i ako je postupano u dobroj vjeri, Nadalje se navode slučajevi kada nakladnik ne odgovara za štetu, ali se iz tih slučajeva izdvajaju oni koji se odnose na osobne podatke kojih je tajnost propisana zakonom, informacije o maloljetnim osobama, te informacije prikupljene na nezakonit način. Postojanje pretpostavki odgovornosti za štetu dokazuje tužitelj, dok postojanje pretpostavki za oslobođenje od odgovornosti za štetu dokazuje tuženik. Ako je informacija autorizirana, a pojedini dijelovi sadrže očevidne uvrede ili klevete, autorizacija ne isključuje i solidarnu odgovornost nakladnika i glavnog urednika, ukoliko nisu postupali u dobroj vjeri.<sup>56</sup>

Članak 22. propisuje da se nematerijalna šteta u pravilu naknađuje objavljivanjem ispravka informacije i isprikom nakladnika te isplatom naknade utvrđene općim propisima obveznog prava. Ovom odredbom ujedno se propisuje da pravo na tužbu za naknadu ne-

<sup>53</sup> Članak 27.: Novinar ima pravo izražavati stajalište o svim događajima, pojavama, osobama, predmetima i djelatnostima.

<sup>54</sup> Alaburić, V. Mediji vs. privatnost- kritička analiza hrvatskog civilnog i kaznenog zakonodavstva, Hrvatska pravna revija, 2002, str. 5.

<sup>55</sup> Članak 21. (1) Nakladnik koji informacijom objavljenom u mediju prouzroči drugome štetu dužan ju je naknaditi, izuzev u slučajevima propisanim ovim Zakonom. (2) Šteta je umanjenje nečije imovine ili sprječavanje njezina povećanja (materijalna šteta) te nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta). (3) Na utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete primjenjuju se propisi o obveznim odnosima, osim ako ovim Zakonom nije drugačije određeno. (4) Nakladnik ne odgovara za štetu ako je informacija kojom je šteta učinjena: -vjerno izvješće s rasprave na sjednici tijela zakonodavne, izvršne ili sudbene vlasti, te tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ili na javnom skupu ili je prenesena iz akta tijela zakonodavne, izvršne ili sudbene vlasti ili tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, a njezin smisao nije promijenjen uredničkom obradom, - objavljena unutar autoriziranog intervjua, - utemeljena na točnim činjenicama ili na činjenicama za koje je autor imao osnovani razlog povjerovati da su točne i poduzeo je sve potrebne mjere za provjeru njihove točnosti, a postojalo je opravdano zanimanje javnosti za objavu te informacije i ako je postupano u dobroj vjeri, - fotografija oštećenika snimljena na javnom mjestu ili je fotografija oštećenika snimljena uz njegovo znanje i pristanak radi objavljivanja, a oštećenik nije zabranio objavljivanje, odnosno ograničio pravo autora fotografije na iskorištavanje djela, - točna, a iz okolnosti slučaja proizlazi da je novinar u dobroj vjeri zaključio da se oštećenik slaže s njezinim objavljivanjem, - proizašla iz vrijednosnih sudova autora čije je objavljivanje bilo u javnom interesu i ako je ta informacija dana u dobroj vjeri. (5) Stavak 4. ovoga članka ne odnosi se na osobne podatke kojih je tajnost propisana zakonom, na informacije o maloljetnim osobama, te informacije prikupljene na nezakonit način. (6) Postojanje pretpostavki odgovornosti za štetu dokazuje tužitelj, dok postojanje pretpostavki za oslobođenje od odgovornosti za štetu iz stavka 4. ovoga članka dokazuje tuženik. (7) Ako je informacija autorizirana, a pojedini dijelovi sadrže očevidne uvrede ili klevete, autorizacija ne isključuje i solidarnu odgovornost nakladnika i glavnog urednika, ukoliko nisu postupali u dobroj vjeri. prava.

<sup>56</sup> Prijedlog Zakona o medijima s konačnim prijedlogom zakona, P.Z.E. br.87., 28. travanj 2004., dnevni red 6. sjednice Hrvatskog sabora., www.sabor.hr

materijalne štete ima osoba koja je prethodno zatražila od nakladnika objavljivanje ispravka sporne informacije odnosno isprike nakladnika kada ispravak nije moguć.<sup>57</sup>

Na temelju izloženih odredbi možemo zaključiti da su Zakonom o medijima normirana prethodno izražena stajališta u znanstvenim krugovima i u praksi Europskog suda.

#### 4.3. Kaznenopravna zaštita privatnosti

Privatnost se kaznenim zakonom štiti prijetnjom kaznom za iznošenje ili pronošanje nečeg iz osobnog ili obiteljskog života pojedinca, što može škoditi njegovoj časti i ugledu. Kazneno djelo iznošenja ili pronošnja osobnih ili obiteljskih prilika, i njegov kvalificirani oblik ukoliko je počinjeno putem javnih glasila, supsumirano je, dakle pod skupinu kaznenih djela protiv časti i ugleda.

*Alaburić* zaključuje, da poput Zakona o javnom priopćavanju, koji više nije na snazi, i Kazneni zakon istom normom utvrđuje pretpostavke oslobođenja od odgovornosti (pretpostavke isključenja protupravnosti djela) neovisno o vrsti dobra koje se štiti. Iste pretpostavke isključenja protupravnosti vrijede, naime, i kad je riječ o povredi ugleda ili časti, i kad je riječ o povredi privatnosti.

Temeljenje kaznene odgovornosti za povredu privatnosti, nadalje kaže *Alaburić*, kao, uostalom, i za povredu ugleda, na subjektivnoj namjeri autora informacije iz *načina izražavanja i drugih okolnosti*, u potpunom je nesuglasju sa suvremenom jurisprudencijom, koja polazi od premise da je presudni faktor pri utvrđivanju odgovornosti za povredu privatnosti ne/postojanje legitimnog javnog interesa za otkrivanje određene informacije iz nečijeg privatnog i obiteljskog života. Iako bi ekstenzivnim načinom tumačenja članka 203. KZ-a i moglo ustvrditi da zakonodavac uvažava javni interes kao jedan od mogućih razloga za isključenje protupravnosti u slučajevima povrede privatnosti, smatra *Alaburić*, on sam po sebi nije dostatna osnova za obrnu u kaznenim postupcima. Jer, autor informacije bit će oslobođen kaznene odgovornosti tek ako i iz načina izražavanja jasno proizlazi da mu nije bio cilj škoditi ugledu i časti privatnog žutiljela.<sup>58</sup>

#### 4.4. Odredba o krivnji za medijska kaznena djela

Iako je novi hrvatski Kazneni zakon donijet 1997. u čl.4. svečano proglasio načelo krivnje, nije ga sam poštovao jer je u čl.48. propisao «krivnju» u posebnim slučajevima kad se radi o kaznenim djelima počinjenim u sredstvima javnog priopćavanja.<sup>59</sup> Usprkos

<sup>57</sup> Članak 22.(1)Nematerijalna šteta u pravilu se naknađuje objavljivanjem ispravka informacije i isprikom nakladnika ,te isplatom naknade sukladno općim propisima obveznog (2)Pravo na tužbu za naknadu nematerijalne štete sukladno općim propisima obveznog prava ima osoba koja je prethodno zatražila od nakladnika objavljivanje ispravka sporne informacije odnosno isprike nakladnika kada ispravak nije moguć.

<sup>58</sup> Člana Alaburić, V. Mediji vs. privatnost- kritička analiza hrvatskog civilnog i kaznenog zakonodavstva, Hrvatska pravna revija, 2002, str.5.

<sup>59</sup> Članak 48. (1) Krivnja glavnog urednika za kaznena djela počinjena u sredstvima javnog priopćavanja određena je ovim Zakonom kao i za svakog drugog počinitelja osim u slučajevima koji se posebno određuju ovim člankom. (2) Ako glavni urednik ili osoba koja ga zamjenjuje u vrijeme objavljivanja nije kriv kao pojedinačni počinitelj ili sudionik kaznenog djela počinjenog u sredstvima javnog priopćavanja, kriv je: - ako do završetka glavne rasprave pred prvostupanjskim sudom autor ostane nepoznat, - ako je informacija objavljena bez pristanka autora, - ako su u vrijeme objavljivanja postojale stvarne ili pravne smetnje za pokretanje kaznenog postupka protiv autora, koje i dalje traju. (3) Nije kriv glavni urednik, odnosno osoba koja ga zamjenjuje ako iz opravdanih razloga nije znao za koju od okolnosti navedenih u stavku 2. ovoga članka. (4) Pod uvjetima iz stavka 1. i 2. ovoga članka kriv je: - izdavač ili nakladnik nepovremene publikacije osim ako naznači autora kažnjivog sadržaja za kojeg ne postoje smetnje za pokretanje kaznenog postupka, tiskar nepovremene publikacije kad nema izdavača ili nakladnika ili postoje smetnje za pokretanje kaznenog postupka protiv njega, - proizvođač u slučajevima kad

naslovu koji govori o krivnji, *Bačić* je s pravom zastupao stajalište da je u pitanju objektivna odgovornost jer se glavni urednik i druge osobe navedene u toj odredbi «ne mogu izgovarati na to da im nije bio poznat sadržaj objavljenih informacija, da ih nisu razumjeli tako da one imaju kriminalni sadržaj i smisao». U čl. 48. zaista su bila propisana pravila o odgovornosti kojima se derogiraju opća pravila o krivnji i sudioništvu, kako naglašava *Novoselec*.

Zanimljivo je da su novinari uoči donošenja Kaznenog zakona 1997. prosvjedovali protiv odredbe čl.48. Kaznenog zakona. To su učinili s pravom, ali začuđuje da nakon donošenja novele od 9. srpnja 2003. nisu prepoznali značenje ukidanja čl. 48. za afirmaciju slobode informiranja. Razumije se da ukidanje članka 48. ne znači ukidanje odgovornosti medija za kaznena djela, jer ona njime nisu ni bila propisana. Isto tako ono ne isključuje ni odgovornost glavnog urednika i drugih osoba obuhvaćenih kaskadnom odgovornošću za kaznena djela počinjena u sredstvima javnog priopćavanja u svojstvu supočinitelja ili sudionika s autorom, ali samo u granicama vlastite krivnje u smislu čl.36. st.1.<sup>60</sup>

U Konačnom prijedlogu izmjena i dopuna Kaznenog zakona iz 2003. navodi se da odredba o krivnji za kaznena djela počinjena u sredstvima javnog priopćavanja iz članka 48.u suprotnosti je s načelom krivnje proklamiranim u članku 4. jer omogućuje da glavni urednik i druge osobe odgovaraju za neka namjerna kaznena djela, prvenstveno protiv časti i ugleda, i kad ne postupaju s namjerom koja se inače traži za ta kaznena djela (npr. glavni urednik objavljuje neki prilog koji predstavlja klevetu ne znajući da je njegov sadržaj neistinit). Moderni kazneni zakonici u pravilu ne poznaju takve odredbe, što znači da krivnju glavnog urednika i drugih osoba navedenih u članku 48.treba utvrđivati prema općim odredbama koje vrijede za sve. U tom pravcu kretala se uglavnom i praksa naših sudova.<sup>61</sup>

Kako je novela Kaznenog zakona iz 2003. ukinuta zbog formalnih razloga, novelom iz 2004. ponovno se briše čl.48. U prijedlogu te novele ponovno se navodi da predlagatelj smatra da je odredba o krivnji glavnog urednika i drugih osoba navedenih u čl.48. KZ, kada se radi o kaznenim djelima počinjenih u sredstvima javnog priopćavanja ,u teoriji i u praksi izazivala opravdane kritike, prvenstveno zbog toga jer se u suštini radi o kaznenoj odgovornosti koja se «prenosi »sa osobe počinitelja na neku drugu osobu kod koje ne postoje elementi krivnje za počinjenje tog kaznenog djela od drugog počinitelja. Tzv. kaskadna odgovornost temelji se na pojmu objektivne kaznene odgovornosti koju treba u suvremenom kaznenom pravu izbjegavati. Budući da se članak 48. mogao primijeniti u najvećem broju slučajeva za kaznena djela protiv časti i ugleda i to osobito klevete putem sredstava javnog priopćavanja predlagatelj smatra da je ukidanje toga članka ujedno i približavanje preporukama koje za kaznena djela klevete i uvrede putem medija smatraju dovoljnom građanskopravnu odgovornost za naknadu štete koja je počinjena takvim ponašanjem. Stoga, ovom promjenom hrvatsko kazneno zakonodavstvo se osuvremenjuje uz istovremenu napomenu da mogućnost naknade štete u građanskopravnom postupku tužbom prema glavnom uredniku i drugim osobama navedenim u članku 48. KZ ostaje izvan kaznenopravne represije kao zaštita građanskih prava i sloboda u pravnom sustavu Republike Hrvatske.<sup>62</sup>

---

je kazneno djelo počinjeno putem audiouređaja, videouređaja ili sličnih sredstava javnog priopćavanja, - ako su izdavač, nakladnik, tiskar ili proizvođač pravne osobe ili državna tijela, kriva je osoba koja je odgovorna za tu djelatnost izdavanja, nakladništva, tiskanja ili proizvodnje. (5) U slučajevima kad je sredstvo iz ovoga članka koje sadrži kazneno djelo proizvedeno u stranoj državi kriv je uvoznik, a u slučaju da se radi o pravnoj osobi ili državnom tijelu, kriva je odgovorna osoba uvoznika.

<sup>60</sup> Novoselec,P.:Temeljne crte novele Kaznenog zakona 2003. HLJKPP, Zagreb.,vol.10, broj 2/2003, str. 263-306.

<sup>61</sup> Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 2003., 16. lipanj 2003., dnevni red 33. sjednice Hrvatskog sabora, [www.sabor.hr](http://www.sabor.hr)

<sup>62</sup> Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona 4.6. 2004, prvo čitanje P.Z.E. br.88. dnevni red 7. sjednice Hrvatskog sabora, [www.sabor.hr](http://www.sabor.hr)

## V. Novinarstvo i kaznena djela protiv časti i ugleda

Kako smo već naglasili, sloboda izražavanja mišljenja na indeksu ljudskih prava i sloboda uživa najviši stupanj ustavno-zakonodavne i sudske zaštite. U tom kontekstu presudna je uloga novinara i tzv. sredstava masovnih komunikacija. Oni su organi javnosti, a njihova je funkcija u demokratskome društvu dvojaka: informativna i kontrolna. S jedne strane oni omogućuju javnu raspravu o općem dobru, posredujući raznovrsne informacije, ideje, mišljenja, svjetonazorske i političke opcije itd., dok s druge strane u ulozi tzv. «psa čuvara» oblikuju javno mnijenje i bude kritičku javnost, javno razotkrivajući različite nedemokratske i nezakonite postupke vlade, zakonodavca i pravosudnih organa, te ukazujući na različite pojave i oblike zlorabe političke moći i kršenja ljudskih prava i sloboda. Ugroziti, stoga, na bilo koji način slobodu medija i slobodu informiranja ne znači samo ugroziti neka osobna, ustavom zajamčena prava novinara, već to znači ugroziti njihovu, za održanje svakoga demokratskog društva, presudnu funkciju, pa stoga i samu demokraciju kao oblik vladavine i pretpostavku svih drugih deklariranih ljudskih prava i sloboda.<sup>63</sup>

Kako smo već zaključili, u svim demokratskim zemljama, pa tako i u našoj, sloboda izražavanja je ipak ograničena, kako bi svakom pojedincu bilo zagarantirano pravo da živi prema vlastitom nahođenju, bez ičijeg uplitanja i bez neovlaštenog otkrivanja pojedinosti iz njegova osobnog i obiteljskog života. Sloboda izražavanja ograničena je pravom pojedinca da od drugih zahtijeva štovanja njegova dostojanstva, da ga ne omalovažava i da ne umanjuje njegov ugled u životnoj zajednici.

Sloboda izražavanja i zaštita časti i ugleda uređena su kako u Ustavu i Kaznenom zakonu, tako i u Zakonu o medijima. Pa ćemo pokušati tu antinomiju obraditi, koliko će biti moguće, i sa novinarskog stajališta.

### 1. Kažnjavanje novinara za iznošenje činjenica

Ako su pitanju činjenične tvrdnje, novinar može biti optužen zbog kaznenog djela klevete iz čl. 200. st. 2. KZ.-a ili zbog kaznenog djela iznošenja osobnih ili obiteljskih prilika iz čl. 201. st. 2. KZ.-a, odnosno za kvalificirane oblike tih kaznenih djela.

Kad je riječ o kaznenom djelu klevete, kako je već istaknuto, novinar nema pravo na iznošenje neistinitih tvrdnji i on će za njih u načelu, kazneno odgovarati. Novinar se može osloboditi te odgovornosti kao i svaki drugi okrivljenik ako, u prvom redu dokaže istinitost svojih tvrdnji. Međutim, i u tom slučaju može odgovarati za uvredu ako je istinita tvrdnja iznijeta na uvredljiv način (čl.199. st. 2. KZ.-a). To će proizlaziti iz forme iznošenja ako su uz istinite činjenice upotrijebljene pogrde ili psovke, a iz okolnosti kada je iznijeta neka istina, ali već zaboravljena činjenica za čije objavljivanje ne postoji nikakav javni interes.

Međutim, mnogo lakše nego dokazivanjem istinitosti svoje tvrdnje, novinar će izbjeći osudu za kazneno djelo klevete ako dokaže da je imao osnovanog razloga povjerovati u istinitost onoga što je iznosio (čl. 200. st. 3. KZ.-a.), s time da i u tom slučaju, kao i pri dokazivanju istine, dolazi u obzir osuda zbog uvrede ili predbacivanja kaznenog djela. Treba dakle, uspostaviti čvrste kriterije u pogledu njihova dužnosti provjeravanja informacija. samo Kazneni zakon u tom pravcu ne daje nikakve upute. Posredno o tome govori čl. 16. Zakona o medijima:(1)Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece ,mladeži i obitelji .Zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta. (2)Mediji su dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta svjedoka i oštećenika kaznenih djela, i bez njihova znanja i pristanka ne smiju otkriti njihov identitet.

<sup>63</sup> Alaburić, V.: Sloboda izražavanja.. kao bilj.13 str.9

O tome je li novinar imao osnovanog razloga povjerovati u istinitost onoga što je iznosio ili prenosio sud procjenjuje *ex ante*, tj. on mora poći od onih mogućnosti informiranja koje su novinaru stajale na raspolaganju u vrijeme objavljivanja informacije. Objavljena vijest mora biti potkrijepljena minimumom dokaza; ako toga nema, novinar se mora suzdržati od njenog objavljivanja. Pri tome sud mora ipak paziti da novinarima ne nametne preteške obveze koje bi otežale, ako ne i onemogućile, javno informiranje, imajući posebno u vidu prirodu novinarske djelatnosti koja ima smisla samo ako donosi aktualne informacije pa se od novinara ne može tražiti da zbog provjeravanja objavljuje činjenice sa zakašnjenjem koje ih čini neinteresantnima.

Posebno je važno pitanje smije li novinar objavljivati samo sumnje o nekim događajima, odnosno ne predstavlja li već i objavljivanje takvih sumnji kazneno djelo klevete. U načelu ne možemo novinaru uskratiti i pravo na objavljivanje vijesti koje se sastoje u izražavanju sumnji, čak ni uz pretpostavku da se one kasnije pokažu osnovanim. Ako bi se novinama dopuštalo da one objavljuju samo potpuno dokazane tvrdnje, morali bismo ih snabdjeti pravim policijskim aparatom radi vođenja istrage ili im u najvećem broju odreći pravo na informiranje.

Kada činjenične tvrdnje predstavljaju kazneno djelo iznošenja osobnih i obiteljskih prilika iz čl. 201. st. 2. KZ-a- koje zbog posebno zašтите osobnog i obiteljskog života ima uvijek prednost pred kaznenim djelom klevete- novinar je potpuno izjednačen s ostalim počiniteljima, odnosno ne može dokazivati istinitost onoga što je iznosio ili pronosio, niti može dokazivati da je imao osnovanog razloga povjerovati u istinitost vijesti. To je argumentum a contrario iz odredbe čl. 200. st. 3. KZ-a. Očito je ovdje zakonodavac zaštititi intimne sfere građana dao prednost nad interesom javnog informiranja, što valja odobriti jer se interes javnosti da bude informirana ne može odnositi na tuđu intimnu sferu.<sup>64</sup>

## 2. Kaznjavanje novinara za vrijednosne sudove

Članak 27. Zakona o medijima propisuje «(1)Novinar ima pravo izražavati stajalište o svim događajima, pojavama, osobama, predmetima i djelatnostima.»

Ako su u pitanju vrijednosni sudovi, tj. kazneno djelo uvrede iz čl. 199. st. 2. KZ-a, novinar se neće kazniti pod uvjetima iz čl. 203., prema kojem se neće kazniti tko se uvredljivo izrazi o drugome u vršenju novinarskog posla osim ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi da se radi o ponašanju koje je imalo cilj samo škoditi nečijoj časti ili ugledu. U biti te zakonske odredbe jest zaštita opravdanih interesa, tj. interesa javnosti da bude obaviještena o svim bitnim društvenim zbivanjima.

Razlog isključenja protupravnosti iz čl. 203. KZ.-a, osobito kada se odnosi na novinarski posao, ima i posebnu karakteristiku po kojoj se razlikuje od krajnje nužde utemeljene na zaštiti pretežnog ili barem jednako važnog interesa: dok krajnja nužda služi samo zaštiti postojećih dobara, čl. 203. KZ-a time što omogućuje slobodno iznošenje misli u javnosti utire put novim vrijednostima i na taj način omogućuje društveni progres. Tako je ta odredba zapravo jedna od rijetkih u kaznenom pravu koje daju sucu šansu da se od branitelja postojećeg pretvori u borca za novo.

Pri ocjeni je li napad na čast opravdan novinarskom djelatnošću biti će najvažnije utvrditi je li novinar istupio u javnom interesu ili isključivo zato da bi udovoljio potrebi publike za senzacijom ili za trivijalnim uživanjem u pikantnim detaljima i skandalima što je karakteristično za žuti i senzacionalistički tisak, a u kom slučaju treba uskratiti zaštitu novinaru. Treba također ocijeniti da li je novinarova intervencija bila neophodna upravo u onom obliku koji je uslijedio ili se isti cilj mogao postići i blažim sredstvom. Međutim, ovdje

<sup>64</sup> Usp: Novoselec: Kaznjavanje novinara.. kao bilj.2.str. 2.

se mora posebno imati u vidu da javni djelatnici, osobito političari, umjetnici športaši, moraju biti spremni na oštru kritiku koja neće moći uvijek zaobići ni njihovu ličnost. To osobito vrijedi u slučaju kad se inkriminacije odnose na uzvratanje napada, jer onaj tko napada druge mora biti spreman da mu se uzvratu istom mjerom.

Sva navedena načela isključenja protupravnosti uvrede nanijete u vršenju novinarskog posla naš zakon subjektivizira i svodi na pitanje je li kod počinitelja postojala namjera vrijeđanja. Čini se da to nije najbolje rješenje. Uvođenje posebne namjere kod uvrede u suprotnosti je s principom da uvreda nije namjerni nego obični umišljajni delikt, pa se, prema tome, može izvršiti i s eventualnim umišljajem. Stoga bi bilo dovoljno, a i jasnije, vezivati kažnjavanje za uvredu samo uz način izražavanja ili druge okolnosti, a ispustiti dvosmisleni i zbunjujuću namjeru vrijeđanja.<sup>65</sup>

## VI. Zaključak

Iz navedenog opisa problematike kaznenih djela protiv časti i ugleda, može se zaključiti da ova kaznena djela sadržavaju u sebi duboku kompleksnost koja je vidljiva makar i samo površno bili upoznati s tom problematikom. Vidjeli smo da ova kaznena djela zauzimaju veliku pažnju javnosti, zbog čega smo skloni ovim kaznenim djelima pridodati, možda, neprimjerenu pažnju. Jasno je da su ljudi od pamtivijeka branili svoju čast i ugled, u nekim povijesnim razdobljima čak gorljivije branili nego danas, naravno i ne samo sudskim zaštitom.

U današnje vrijeme svjedoci smo povećanja broja sudskih postupaka u ovoj materiji, posebice u demokratskim zemljama. Slobodi izražavanja, kao temeljnoj slobodi i pravu građana, daje se velika širina i važnost, ali u dobu široke komunikacije, mnogo puta i ta široka sloboda izražavanja mišljenja biva prekoračena. Karakteristično je da su demokratska društva sklonija sve manjem ograničavanju slobode izražavanja mišljenja, što naravno znači da se sužava opseg kaznenih djela protiv časti i ugleda. Smatramo da bi Republika Hrvatska, kao mlada demokratska zemlja, trebala slijediti taj put.

Treba još jednom istaknuti da je kazneno djelo iznošenja osobnih i obiteljskih prilika u velikom raskoraku s pravnim standardima demokratskih zemalja, koje dopuštaju povredu privatnosti ako je ta povreda u interesu javnosti. Posebice je dopušteno zadiranje u privatnost javnih osoba, i to uvijek i u svim pitanjima, kada se osobni ili obiteljski život odražava na njihov javni život. U Hrvatskoj to još nije slučaj, ali pod stalnim utjecajem tih zemalja, takav je razvoj moguć je i u Hrvatskoj.

Spomenut ćemo još jedanput, da se kazneni postupak za kaznena djela protiv časti i ugleda pokreće privatnom tužbom, odnosno ukinuta je odredba koja je u slučaju povrede časti i ugleda visokih dužnosnika propisivala pokretanje postupka po službenoj dužnosti. Ukidanje te odredbe znači jedan pomak ka demokratskijem društvu, ka ukidanju auto-cenzure novinara i širenje slobode izražavanja.

Naglasit ćemo još jednu važnu komponentu pri obradi kaznenih djela iz ove glave Kaznenog zakona, a to je isključenje protupravnosti. U nastojanju da se u krajnjoj mogućoj mjeri reducira kaznenopravnu odgovornost novinara za ova kaznena djela i praktički dekriminalizira «novinarsku klevetu» došlo je do novele KZ. Radi se o intervenciji kojima se teret dokazivanja od eventualno optuženog novinara novim rješenjem prebacuje na tužitelja. Ako se ove promjene dovedu u svezu s postojećom kaznenopravnom odredbom koja se odnosi na zaštitu povrede slobode izražavanja misli, tj. na inkriminiranje ponašanja kojim se uskraćuje ili ograničava sloboda tiska ili drugih sredstava priopćavanja iz čl.107. KZ, može se smatrati da će izostavljanjem čl. 48. i gotovo potpunim otklanjanjem kazne-

<sup>65</sup> Usp: Novoselec: Kažnjavanje novinara.. kao bilj.2.str. 2.

nog djela klevete kada je počinjeno u novinarskom poslu, osim ako se radi o ponašanju «koje je imalo samo cilj naškoditi nečijoj časti ili ugledu» dosadašnje i nove odredbe hrvatskog kaznenog prava omogućuju maksimalne medijske slobode bez kaznenopravne represije. S obzirom da se kod tog kao i drugih kaznenih djela protiv časti i ugleda radi o kaznenopravnoj zaštiti temeljnih ljudskih prava koje vrijednosti se štite i Ustavom RH i člankom 10. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda takvo rješenje otklanja potrebu potpune dekriminalizacije klevete kao kaznenog djela, što nije prihvaćeno ni u postojećem kaznenom pravu europskih zemalja. Takva promjena ne mijenja postojeću i u svijetu poznatu građanskoopravnu odgovornost za eventualnu počinjenu štetu neistinim ili na drugi način štetnim djelovanjem u sredstvima javnog priopćavanja.

U kaznenopravnoj teoriji, međutim, ističe se potreba preoblikovanja sadašnjeg preširokog pojma klevete. Ističe se da klevetu valja ograničiti samo na slučajeve u kojima počinitelj zna da za drugoga iznosi ili pronosi neistinitu činjeničnu tvrdnju (izravna namjera) i za takve situacije isključenje protupravnosti mora biti nemoguće neovisno o tome je li radnja počinjenja ostvarena u obavljanju djelatnosti koje nabraja članak 203. KZ i je li počinitelj postupao s ciljem da naškodi časti ili ugledu drugoga ili ne. Drukčije valja prosuditi situaciju kad počinitelj ne zna jesu li činjenične tvrdnje koje iznosi ili pronosi istinite ili ne. To je upravo situacija u kojoj se najčešće nalaze novinari koji prenose određenu informaciju čija se istinitost ne može utvrditi. Takva ponašanja na uzoru na neka inozemna zakonodavstva treba obuhvatiti posebnim kaznenim djelom ogovaranja ili posebnim lakšim oblikom klevete. Ono bi se sastojalo u iznošenju ili pronošenju činjeničnih tvrdnji koje mogu naškoditi nečijoj časti ili ugledu, ali za koje se ne zna jesu li istinite ili ne, te za taj slučaj predvidjeti isključenje protupravnosti. To je posebno važno za obavljanja novinarskog posla koje može opravdati ogovaranje, jer postoji pravo i dužnost novinara da informiraju javnost o svim društveno važnim pitanjima sve dok postupaju u dobroj vjeri. (aktualnosti). S obzirom na bitne razlike između klevete i ogovaranja iz kojih izvire i različitost u primjeni razloga isključenja protupravnosti za kaznena djela, rješenja koja se predlažu *de lege ferenda* u pravcu razlikovanja težeg i lakšeg oblika klevete, te isključenja protupravnosti samo za lakši oblik, zaslužuju odobravanje.

Svi shvaćamo da je novinarski posao jako važan u demokratskim društvima. Novinare smatramo «psima čuvarima», stvarateljima javnog mnijenja. Kako sam već naglasila, njihova uloga u društvu je osobito važna. Zbog toga problematika kažnjavanja novinara za kaznena djela protiv časti i ugleda predstavlja posebnu problematiku. Pri tome naravno moramo imati i u vidu pravo javnost da bude informirana, te paziti da karikatura i satira ne znače automatski povredu časti i ugleda.

Sada sam ukratko iznijela neke od problema koji su obrađeni, želeći naglasiti one koje smatram osobito važim. Sva problematika vrti se oko antinomije slobode izražavanja mišljenja i povrede časti i ugleda. Smatramo da je naše društvo, kao demokratsko, krenulo putem sve manjeg ograničavanja slobode izražavanja, te da će se sva problematika koja se pojavi, osobito u praksi, ali i teoriji, rješavati u tom smislu.

## Summary

In this work, the criminal act of libel, insult and disclosure of personal and family matters, together with reproaching a criminal act, will be analysed from its determination by definition, to considering it from different angles, such as antinomy of freedom to express one's opinion and the person's right to privacy. In order to reduce in the largest possible proportion the criminal and juridical responsibility of the press for these criminal acts, and practically to decriminalize «the press libel» and thereby achieve maximal journalistic freedom, numerous modifications and supplements to the Penal law are made, and all



in accordance with the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which is itself a part of the interior order of the Republic of Croatia.

Therefore, one can say that the positive constitutional, civil and penal legislation in Croatia is harmonized with global democratic standards and that it represents a prerequisite of informing the public about all socially important questions, enabling and asking (if necessary) to modify and add the lines of direction which are by the professional public suggested and are connected with the protection of a person's privacy and freedom of expression.

*Key words: libel, media, privacy, honor, reputation*

## Literatura

1. Alaburić, Vesna: Novine pred sudom, Erasmus, Zagreb, 1995, br.10.
2. Alaburić, Vesna: Sloboda izražavanja i kaznenopravna zaštita časti i ugleda: teorijski i praktični problemi tranzicije u Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, (Zagreb), vol.3, broj 2/1996.
3. Alaburić, Vesna; Havkić, Emil: Zakon o javnom priopćavanju- komentar i praksa, Zagreb, travanj 2000.g.
4. Alaburić, Vesna : Sloboda izražavanja u praksi Europskog suda za ljudska prava, NN, Zagreb, 2002.
5. Alaburić, Vesna: Mediji vs. privatnost- kritička analiza hrvatskog civilnog i kaznenog zakonodavstva, Hrvatska pravna revija, 2002.
6. Alaburić, Vesna: Sloboda misli, mišljenja, izražavanja i informiranja, Hrvatska pravna revija, 6/2003, str. 1-13.
7. Bačić, Arsen: sloboda izražavanja, mediji i poštovanje ličnosti, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 1-2/1994.
8. Bačić, Arsen: Marginalije zu novi Kazneni zakon (posebni dio), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 1/1998.
9. Bašić, Biljana: Kleveta i uvreda bez zatvorskih kazni, Vjesnik, 29. prosinac 2005.,www.vjesnik.hr
10. Bojanić, Igor: Isključenje protupravnosti za činjenične tvrdnje koje mogu škoditi časi i ugledu, Pravni vjesnik 19 (3-4): str. 9-26, 2003.
11. Grbić, Gordana: Tko je ministrici pravosuđa nasapunao dasku, Novinar, 11/2003.
12. Grbić, Gordana: Dva načina kažnjavanja za klevetu, Novinar, 3/2004
13. Horvatić, Šeparović i suradnici: Kazneno pravo (posebni dio), Zagreb, 1999., Masmedia
14. Marijan/ Kokić: 7. radionica: Novosti kod kaznenih djela protiv časti i ugleda, osobito kad su počinjena putem sredstva javnog priopćavanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (nadalje HLJKPP) , Zagreb, vol. 5, broj 1/1998, str. 209-217.
15. Mrčela, Marin: Sadržaj klevetničke izjave i oblik krivnje kod klevete, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu ( Zagreb), vol. 4, broj 2/1997, str.715-726.
17. Mrčela, Marin: Kaznenopravna odgovornost medija, Vladavina prava, 1/2000, str. 113-127.
18. Mrčela, Marin: Neki pravni i praktični aspekti kaznenopravne zaštite prava na privatnost i prava na slobodu izražavanja, Hrvatska pravna revija, 2001.
19. Novoselec, Petar: Kažnjavanje novinara za krivična djela protiv časti i ugleda, Pravni vjesnik 8 (1-4): 69-79.,1992.
21. Novoselec, Petar: Osvrt na dosadašnje promjene kaznenog zakonodavstva u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/1996.

22. Novoselec, Petar: Sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, (Zagreb), vol. 4, broj 2/1997., str. 715-726.
24. Novoselec, Petar: Temeljne crte novele Kaznenog zakona 2003., HLJKPP, Zagreb., vol.10, broj 2/2003, str. 263-306.
25. Primorac, Damir: Osnovna kaznena djela protiv časti i ugleda- kleveta i uvreda, Hrvatska pravna revija, 11/2004., str. 79-84.
26. Svedrović, Marijan: Prodor u retrogradna rješenja, Tvrtka, 4/1996, Izmjene krivičnog zakona, str. 49-52.
27. Šolić, Milivoj: Tekst i naslov klevetničkog članka s aspekta kaznenog prava: prilog medijskom pravu, Odvjetnik 11-12/1994, str. 17-22.
28. Zgrabljic, Dora: Kaznena djela protiv časti i ugleda kao jedno od ograničenja slobode izražavanja, Pravnik, 1/ 2003, str. 167-181.
29. Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 2003., 16. lipanj 2003., dnevni red 33. sjednice Hrvatskog sabora, [www.sabor.hr](http://www.sabor.hr)
30. Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 04.06.2004., prvo čitanje, P.Z.E. br. 88., dnevni red 7. sjednice Hrvatskog sabora, vidi na: [www.sabor.hr](http://www.sabor.hr)
31. Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, 29.11.2005., prvo čitanje P.Z. br.360., dnevni red 17. sjednice Hrvatskog sabora, [www.sabor.hr](http://www.sabor.hr)
32. Prijedlog Zakona o medijima, s konačnim prijedlogom zakona, P.Z.E. br.785., 24. rujna 2003., dnevni red 37. sjednice Hrvatskog sabora
33. Prijedlog Zakona o medijima s konačnim prijedlogom zakona, P.Z.E. br.87., 28. travanj 2004., dnevni red 6. sjednice Hrvatskog sabora., [www.sabor.hr](http://www.sabor.hr)
34. Odluka Ustavnog suda, Broj: U-I-241/2000, Zagreb, 10. svibnja 2000, [www.nn.hr](http://www.nn.hr)